

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«Παγκόσμιες Προκλήσεις και Συστήματα Αναλύσεων»

Η Ρωσική παρουσία στο Κέρας της Αφρικής: Προκλήσεις στις διεθνείς ισορροπίες

*Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία Ειδίκευσης
«Διοικητική της διακινδύνευσης στην Παγκόσμια Πολιτική»*

Αναστάσιος Π. Λάσκαρης

Τριμελής επιτροπή:

Σ. Πετρόπουλος, Επίκουρος Καθηγητής (ε)

Ν. Σ. Κουτσούκης, Αναπληρωτής Καθηγητής

Ε. Φακιολάς, Επίκουρος Καθηγητής

(ε) – Επιβλέπων

Τελική έκδοση

Κόρινθος, 2021

UNIVERSITY OF THE PELOPONNESE
SCHOOL OF SOCIAL & POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCE & INTERNATIONAL RELATIONS

MASTER'S PROGRAMME IN
"GLOBAL RISKS AND ANALYTICS"

The Russian presence in the Horn of Africa: Challenges in international balances

*Master's dissertation specializing in
"Risk management in Global Politics"*

Anastasios P. Laskaris

Committee:

S. Petropoulos, Assistant Professor (s)

N.S. Koutsoukis, Associate Professor

E. Fakiolas, Assistant Professor

(s) – Supervisor

Final version

Corinth, Greece, 2021

Φύλλο Αξιολόγησης

Η διπλωματική εργασία με τίτλο «Η Ρωσική παρουσία στο Κέρασ της Αφρικής: Προκλήσεις στις διεθνείς ισορροπίες» του Αναστάσιου Λάσκαρη αξιολογήθηκε από την τριμελή επιτροπή, τόσο ως προς την ποιότητα του κειμένου, όσο και ως προς την ποιότητα της προφορικής παρουσίασης και υπεράσπισης της διπλωματικής εργασίας ενώπιων ακροατηρίου.

Η διαδικασία αξιολόγησης της διπλωματικής εργασίας ολοκληρώθηκε την 22/11/2021 με γενική επίδοση:

- Καλώς
- Λίαν Καλώς
- Άριστα

Τα μέλη της τριμελούς επιτροπής:

1. Επίκουρος Καθηγητής Σ. Πετρόπουλος
2. Αναπληρωτής Καθηγητής Ν. Σ. Κουτσούκης
3. Επίκουρος Καθηγητής Ε. Φακιολάς

Abstract

In recent years, Africa has become a field of intense global interest. The main reason for that is that Africa is a reservoir of natural resources. The Great Powers have begun a process of flirtation, which proves that the continent is not seen as a burden, but as an opportunity. In this new reality, Sub-Saharan Africa is as involved and changing as any other part of the world. The aim of this study is to highlight the attitude, prospects and aspirations of the main geostrategic actors in Sub-Saharan Africa and specifically in the Horn of Africa. In addition, this thesis seeks to document Russia's action towards it, as one of the key areas for the development of its international policy. Complimentary to the analysis of contemporary theories, risk analysis (SWOT Analysis, Risk Matrix, ETA) is employed to identify and manage the potential risks from the Russian engagement in HoA. Among the main conclusions is the highlighted strategic position of the Horn, the signs of economic growth and the strong geopolitical economic activity of the US, EU, China, Turkey and Russia. Although the power of global terrorism has lost its geographical footprint in the wider region, it retains the operational capacity to overthrow weak states. Both conclusions and assessments of this thesis can be taken into account in modern strategic planning. Finally, a study of Russia's modus operandi in HoA, demonstrates the magnitude of the need to identify the Russian strategies and the role they play in International Affairs.

Keywords: Sub-Saharan Africa, Horn Of Africa - HoA, Russian presence, Risk Management, Event Tree Analysis

Περίληψη

Τα τελευταία χρόνια η Αφρική έχει αποτελέσει πεδίο έντονου ενδιαφέροντος, καθώς αποτελεί παγκόσμια κοινότητα φυσικών πόρων. Οι μεγάλες δυνάμεις έχουν ξεκινήσει μια διαδικασία προσέγγισης-φλερτ, η οποία αποδεικνύει ότι η ήπειρος δεν αντιμετωπίζεται σαν βάρος, αλλά σαν μια ευκαιρία, ένα νέο σύνορο. Σ' αυτήν την νέα πραγματικότητα που δημιουργείται, η Υποσαχάρια Αφρική εμπλέκεται και μεταβάλλεται όσο καμιά άλλη περιοχή του πλανήτη. Στην παρούσα εργασία, έγινε προσπάθεια ανάδειξης της στάσης, της συμπεριφοράς, των προοπτικών των επιδιώξεων και φιλοδοξιών των κύριων γεωστρατηγικών δρώντων στην Υποσαχάρια Αφρική και συγκεκριμένα στο Κέρασ της Αφρικής. Επιπλέον, επιδιώχθηκε να καταγραφεί η δράση της Ρωσίας σε αυτό, ως ένας εκ των βασικών χώρων ανάπτυξης της διεθνούς πολιτικής της. Μέσα μέσα από τη σύγχρονη θεωρία και τις διαδικασίες της διοίκησης διακινδύνευσης (Ανάλυση SWOT, Μήτρα Κινδύνων, Δέντρο Γεγονότων) έγινε προσπάθεια αναγνώρισης και διαχείρισης των κινδύνων που δύναται να εκδηλωθούν από τη Ρωσική εμπλοκή στο Κέρασ, οι οποίοι προκύπτουν από τη σύγκρουση των συμφερόντων της με τους υπόλοιπους δρώντες στη περιοχή. Ανάμεσα στα βασικά συμπεράσματα είναι η ανάδειξη της στρατηγικής θέση του Κέρατος, τα σημάδια οικονομικής ανάπτυξης, η έντονη γεωπολιτικο-οικονομική δραστηριότητα των ΗΠΑ, ΕΕ, Κίνας, Τουρκίας και Ρωσίας καθώς και η ανάδειξη της σημαντικότητας των ρωσικών στρατηγικών στις Διεθνείς Σχέσεις. Η ανάλυση Ρίσκου συνιστά ότι παρόλο που η δυναμική της παγκόσμιας τρομοκρατίας έχει απωλέσει τη γεωγραφική της αποτύπωση στην ευρύτερη περιοχή, εντούτοις διατηρεί την επιχειρησιακή ικανότητα να ανατρέψει αδύναμα κράτη. Τα συμπεράσματα και οι εκτιμήσεις της παρούσας δύναται να ληφθούν υπόψη και να αξιοποιηθούν στο σύγχρονο στρατηγικό σχεδιασμό.

Όροι κλειδιά: Υποσαχάρια Αφρική, Κέρασ της Αφρικής, Ρωσική παρουσία, διοίκηση διακινδύνευσης, δέντρο γεγονότων

Πρόλογος

Θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη και την εκτίμησή μου στον Επίκουρο Καθηγητή κ. Σωτήρη Πετρόπουλο για την καθοδήγηση και την υποστήριξή του για την ολοκλήρωση της παρούσας μελέτης.

Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω τον Διευθυντή του ΠΜΣ Αναπληρωτή Καθηγητή κ. Νικήτα Σπύρο Κουτσούκη για τα εφόδια που αποκόμισα μέσω της φοίτησής μου στο Πρόγραμμα, καθώς και να αναδείξω τη προθυμία και την υποστήριξη του συνόλου του διδακτικού προσωπικού του Πανεπιστημίου προς τους φοιτητές.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω την συνοδοιπόρο μου Ελένη, η οποία ως αφανής ήρωας συνέβαλε στη προσπάθεια ολοκλήρωσης του Μεταπτυχιακού.

Περιεχόμενα

ΦΥΛΜΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ.....	I
ABSTRACT.....	I
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	II
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	III
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	IV
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ.....	VII
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ	VIII
1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
1.1 ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΑΦΟΡΑΣ	1
1.2 ΣΤΟΧΟΣ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ	2
1.3 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ	2
1.4 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	2
2 ΥΠΟΣΑΧΑΡΙΑ ΑΦΡΙΚΗ	1
2.1 ΓΕΝΙΚΑ.....	1
2.2 ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ ΥΠΟΣΑΧΑΡΙΑΣ ΑΦΡΙΚΗΣ.....	2
2.3 ΚΕΡΑΣ ΤΗΣ ΑΦΡΙΚΗΣ.....	3
2.3.1 Γεωστρατηγική Αξία	3
2.3.2 Οικονομική Ανάπτυξη.....	4
2.4 ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ	5
2.4.1 Συγκρούσεις - Εμφύλιες συρράξεις.....	5
2.4.2 Τρομοκρατία.....	6
2.4.3 Οργανωμένο Έγκλημα & Λαθρεμπόριο.....	6
2.4.4 Πειρατεία	8
2.4.5 Υγειονομική κατάσταση	9
3 ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΔΡΩΝΤΩΝ	11
3.1 ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ	11
3.1.1 Ο ρόλος των ΗΠΑ.....	11
3.1.2 Ο ρόλος της Γαλλίας	12

3.1.3	Ο ρόλος της Κίνας.....	13
3.1.4	Ο ρόλος της Τουρκίας.....	15
3.2	ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ	16
3.2.1	ΟΗΕ.....	16
3.2.2	ΕΕ.....	17
3.2.3	Αφρικανική Αναπτυξιακή Τράπεζα (AfDB).....	17
4	ΕΠΙΡΡΟΗ ΚΑΙ ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΡΩΣΙΑΣ.....	19
4.1	ΣΤΟΧΟΙ ΡΩΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΥΠΟΣΑΧΑΡΙΑ ΑΦΡΙΚΗ.....	19
4.2	ΜΕΘΟΔΟΙ ΡΩΣΙΚΗΣ ΔΙΕΙΣΔΥΣΗΣ	20
4.2.1	Συνεργασία -Διμερείς Συμφωνίες	20
4.2.2	Στρατιωτική Διπλωματία	22
4.2.3	Οικονομική Διπλωματία	23
4.3	ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΑ.....	24
4.3.1	Πυρηνική Ενέργεια.....	25
4.3.2	Υδρογονάνθρακες	25
4.3.3	Ορυκτοί Πόροι.....	26
4.4	Η ΡΩΣΙΑ ΣΤΟ ΚΕΡΑΣ.....	26
4.4.1	Παρουσία Ρωσίας στο Σουδάν.....	26
4.4.2	Παρουσία Ρωσίας στη Σομαλία.....	27
4.4.3	Παρουσία Ρωσίας στην Αιθιοπία.....	28
4.4.4	Παρουσία Ρωσίας στην Ερυθραία	28
4.4.5	Παρουσία Ρωσίας στο Τζιμπουτί.....	28
5	ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ.....	30
5.1	ΑΝΑΛΥΣΗ SWOT	30
5.1.1	Ισχυρά σημεία	31
5.1.2	Αδυναμίες.....	31
5.1.3	Σημεία Εκμετάλλευσης.....	31
5.1.4	Απειλές	32
5.2	ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΓΙΑ ΤΟ ΚΕΡΑΣ.....	32
5.2.1	Κίνδυνος 1:Αύξηση τρομοκρατικής δραστηριότητας (Κ1).....	33
5.2.2	Κίνδυνος 2: Διένεξη μεταξύ δυνάμεων ΝΑΤΟ και Ρωσίας (Κ2).....	33
5.2.3	Κίνδυνος 3: Επιδείνωση κρίσης στην Αιθιοπία λόγω GERD και Tigray (Κ3).....	33
5.2.4	Κίνδυνος 4: Ανακατανομή ισχύος στη Μέση Ανατολή (Κ4).....	34

5.2.5	Κίνδυνος 5: Αυξανόμενος ανταγωνισμός στην προμήθεια οπλικών συστημάτων των χωρών του Κέρατος (Κ5)	34
5.2.6	Κίνδυνος 6: Οικονομική άνοδος Αιγύπτου (Κ6).....	34
5.2.7	Κίνδυνος 7: Οικονομικός Ανταγωνισμός στην Ερυθρά Θάλασσα (Κ7).....	35
5.2.8	Κίνδυνος 8: Αύξηση του απολυταρχισμού των καθεστώτων (Κ8)	35
5.3	ΑΝΑΛΥΣΗ ΡΙΣΚΟΥ ΥΠΟ ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ ΣΤΟ ΚΕΡΑΣ	35
5.3.1	Πίνακες πιθανότητας εμφάνισης και αναμενόμενου αντίκτυπου	35
5.3.2	Εκτίμηση Σημαντικότητας- Ρίσκου	36
5.3.3	Μήτρα Κινδύνων (Risk Matrix).....	37
5.3.4	Event Tree Analysis (ETA)	37
6	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	41
	ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΗΓΩΝ	44

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1 Δάνεια Κίνας σε χώρες του Κέρατος της Αφρικής από το 2000 -2017 σε \$ (Πηγή: Johns Hopkins SAIS, 2017)	14
Πίνακας 2 Συμφωνίες (τρέχουσες & προς υπογραφή) της Ρωσίας με χώρες της Αφρικής (Πηγή: Haruna & Abdul Salam, 2021)	20
Πίνακας 3 Ανακεφαλαιωτικός πίνακας σχέσεων Ρωσίας με χώρες Κέρατος	29
Πίνακας 4 Βαθμονόμηση Πιθανότητας Εκδήλωσης Κινδύνου	35
Πίνακας 5 Βαθμονόμηση Αναμενόμενου Αντίκτυπου	36
Πίνακας 6 Βαθμονόμηση Σημαντικότητας (Ρίσκου)	36
Πίνακας 7 Μήτρα κινδύνων (Risk Matrix)	37
Πίνακας 8 Προτεραιότητα Σημαντικότητας (Ρίσκου)	37

Κατάλογος Εικόνων

Εικόνα 1 Χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής (Πηγή: Lekoubou, 2014)	1
Εικόνα 2 Χρωματική απεικόνιση περιοχών Υποσαχάριας Αφρικής (Πηγή: Kunene, 2018)	2
Εικόνα 3 Ξένη παρουσία στην περιοχή του Κέρατος της Αφρικής (Πηγή: Larsen & Stepputat, 2019)	4
Εικόνα 4 Κυριότερες και συνηθέστερες διαδρομές διακίνησης μεταναστών (Πηγή: Davy, 2017)	7
Εικόνα 5 Αριθμοί περιστατικών επιθέσεων πειρατών περιόδου 2010-2020 (Πηγή: Statista Research Department, 2021)	8
Εικόνα 6 Ενημερωτικό δελτίο «Πληθυσμοί που πλήττονται από υποσιτισμό» (Πηγή: U.S. Department of State, 2017)	9
Εικόνα 7 Ενημερωτικό δελτίο «Πληθυσμοί που πλήττονται από ασθένειες και έλλειψη νερού» (Πηγή: (U.S. Department of State, 2017)	10
Εικόνα 8 Κινεζική παρουσία στο Κέρας με αστεράκι χρώμα (Πηγή: Ursu & Berg, 2018)	14
Εικόνα 9 Τουρκική παρουσία στο Κέρας με κόκκινο χρώμα (Πηγή: Berg, W., & Meester, J. 2019)	16
Εικόνα 10 Σύγκριση ροής κεφαλαίων στην Υποσαχάρια Αφρική από 2003-2018 (Πηγή: (Runde, 2019)	18
Εικόνα 11 1η Σύνοδος Κορυφής Ρωσίας – Αφρικής στο Sochi της Ρωσίας (Πηγή: Gershkovich, 2019)	21
Εικόνα 12 Εξαγωγές όπλων στην Αφρική από Ρωσία, ΗΠΑ, Γαλλία και Κίνα σε εκατ. TIV - Total Investment Value (Πηγή: SIPRI, 2020)	22
Εικόνα 13 Εξαγωγές Προϊόντων Ρωσίας στην Υποσαχάρια Αφρική (Πηγή: Worldbank, 2021)	23
Εικόνα 14 Οικονομικά στοιχεία Εξαγωγών Προϊόντων Ρωσίας στην Υποσαχάρια Αφρική σε \$ (Πηγή: Worldbank, 2021)	24
Εικόνα 15 Κύριες ρωσικές εταιρίες ενέργειας (Πηγή: Baobab, 2019)	25
Εικόνα 16 Συνάντηση Ρώσου ΥΠΕΞ Σεργκέι Λαβρόφ και Π/Θ Σομαλίας Αμπντιρασίμτ Αλί Σαρμάρκε τον Απρίλιο του 2016 (Πηγή: Ramani, 2020)	27

1 Εισαγωγή

1.1 Πλαίσιο αναφοράς

Η παρούσα διπλωματική εργασία πραγματεύεται τη περιοχή της Υποσαχάριας Αφρικής και συγκεκριμένα του Κέρατος της Αφρικής. Η συγκεκριμένη αυτή περιοχή της Αφρικής παρουσιάζει ένα σπάνιο χαρακτηριστικό καθόσον περιλαμβάνει μερικές από τις ταχύτερα οικονομικά αναπτυσσόμενες χώρες στην Αφρική ενώ ταυτόχρονα οι ίδιες χώρες βιώνουν σε περιοχές τους συγκρούσεις, εκτοπισμούς πληθυσμών, φτώχεια και υπανάπτυξη (Hanson, 2002). Το Κέρας της Αφρικής, το οποίο αποτελεί την ανατολική πλευρά της Υποσαχάριας Αφρικής, λόγω του περάσματος από την Μεσόγειο μέσα από την Ερυθρά θάλασσα και από τον κόλπο Aden στον Ινδικό Ωκεανό κατέχει αξιοσημείωση γεωστρατηγική θέση, με αποτέλεσμα να αποτελεί στρατηγικό κόμβο ανάμεσα σε λαούς και πολιτισμούς (Mabera, 2020). Η αυξανόμενη σημασία του Κέρατος αντανakλάται από τον ιδιαίτερο ανταγωνισμό ο οποίος αναπτύσσεται κυρίως από τις ΗΠΑ, τη Γαλλία, την Ινδία, την Κίνα, τη Τουρκία και τη Ρωσία για πρόσβαση στις πλουτοπαραγωγικές πηγές της και για γενικότερη επιρροή στα οικονομικά δρώμενα της περιοχής. Κατά συνέπεια, αντιλαμβανόμαστε ότι λαμβάνει χώρα ένα παιχνίδι γεωπολιτικής αντιπαράθεσης από τους βασικούς παγκόσμιους παίκτες. Στη παρούσα εργασία εξετάζονται οι σχέσεις των χωρών του Κέρατος με τους μεγάλους παίκτες, οι κινδύνου που ελλοχεύουν από την δραστηριοποίησή τους, καθώς και τα πλεονεκτήματα και οφέλη που δύναται να αναδυθούν στη περιοχή. Τον 21ο αιώνα, η Μάυρη Ήπειρος επηρεάζεται καθοριστικά καθώς τέσσερις παράγοντες την εξελίσσουν τόσο σε εσωτερικό όσο και σε εξωτερικό επίπεδο. Αυτοί οι παράγοντες είναι: α) το πέρας των αιματηρών εμφυλίων, β) η ανάπτυξη του εκδημοκρατισμού προάγοντας τη διαφάνεια και τη λογοδοσία, γ) η εισαγωγή σημαντικών μεταρρυθμίσεων τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο και δ) η βελτίωση της θέσεως της μεσαίας τάξης λόγω της οικονομικής αύξησης των χωρών στην Αφρική (Χουλιάρης & Πετρόπουλος, 2015). Ως εκ τούτου, λόγω των παραπάνω εξελίξεων, στην παρούσα εργασία γίνεται προσπάθεια ανάδειξης της στάσης, της συμπεριφοράς, των προοπτικών και των επιδιώξεων των κύριων γεωστρατηγικών δρώντων στο Κέρας της Αφρικής. Επιπλέον, επιδιώκεται να καταγραφεί η δράση και η στάση της Ρωσίας σε αυτό, το γεωπολιτικό όφελός της, η στάση των χωρών του Κέρατος απέναντι στις μεγάλες δυνάμεις καθώς και οι δράσεις της Διεθνούς κοινότητας απέναντι σε συνεχείς προκλητικές και παραβατικές συμπεριφορές στη περιοχή.

Επιπλέον, η παρούσα μελέτη επικεντρώνεται στη σημασία του Κέρατος στους Ρωσικούς στρατηγικούς σχεδιασμούς ως ένας εκ των βασικών χώρων ανάπτυξης της διεθνούς πολιτικής της Ρωσικής Ομοσπονδίας για την προάσπιση και εξυπηρέτηση των στρατηγικών της συμφερόντων στο διεθνές σύστημα. Στο πλαίσιο αυτό, εξετάζεται η σύγχρονη εξωτερική πολιτική της Ρωσίας καθώς και η επίπτωση αυτής στην εξωτερική πολιτική των κρατών του Κέρατος σε πολλαπλά επίπεδα (πολιτική – άμυνα – οικονομία – ενέργεια – πολιτισμός – θρησκεία). Τέλος, εξετάζεται η έκταση των ρωσικών επενδύσεων και επεκτάσεων στο Κέρας, ο ρυθμός μεταβολής τους, οι μελλοντικές τάσεις - προοπτικές αυτών και το πως αυτές επηρεάζονται (συνδυάζονται ή συγκρούονται) μεταξύ τους.

1.2 Στόχος διερεύνησης

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να παρουσιάσει μια ενδεικτική εικόνα του τρέχοντος διεθνούς γεωστρατηγικού περιβάλλοντος στο Κέρας της Αφρικής υπό το πρίσμα της Ρωσίας, να αναλύσει τους κύριους παράγοντες που συντελούν στη διαμόρφωσή του, καθώς και να περιγράψει τη στάση, τη συμπεριφορά, τις προοπτικές και τις επιδιώξεις των κύριων γεωστρατηγικών δρώντων μέσα σε αυτό. Επιπλέον, στόχος του παρόντος πονήματος είναι να σκιαγραφηθεί η περιοχή σε σχέση με τους πρωταγωνιστές αυτής καθώς και του αιτίου που οδηγεί στην αναπροσαρμογή της γεωγραφικής διάστασης αυτής. Πέραν από τις προκλήσεις τις οποίες καλούνται να αντιμετωπίσουν οι χώρες της περιοχής, όπως η κλιματική αλλαγή, το δημογραφικό, η αστικοποίηση καθώς και η φτώχεια και η ανισότητα, ταυτόχρονα η περιοχή διέρχεται από μια διαδικασία αλλαγής η οποία στηρίζεται στην παγκοσμιοποίηση της οικονομίας αλλά και στο νέο πολυπολικό σύστημα το οποίο διαμορφώνεται σταδιακά.

1.3 Ερευνητικά ερωτήματα

Μέσω της έρευνας έχουν δημιουργηθεί ερωτήματα με τα οποία σχηματίστηκαν τα παρακάτω ερευνητικά ερωτήματα, με τα οποία ασχολείται και αφογκράζεται η παρούσα διπλωματική εργασία και στα οποία επιχειρείται να δοθούν απαντήσεις:

- Ποιοι είναι οι βασικοί πυλώνες της Ρωσικής στρατηγικής για την επέκταση της επιρροής της στο Κέρας της Αφρικής;
- Ποιες δυνατότητες και κίνδυνοι-απειλές παρουσιάζονται για τη Ρωσία από την παρουσία και προοπτική επέκτασή της;
- Με ποιους τρόπους και πως επηρεάζει η παραπάνω εμπλοκή τις διεθνείς ισορροπίες;

1.4 Μεθοδολογία

Αρχικά παρατίθενται στοιχεία σχετικά με την ιστορική πορεία της Υποσαχάριας Αφρικής καθώς και η γεωπολιτική και γεωστρατηγική αξία της περιοχής. Στη συνέχεια, μέσω της

βιβλιογραφικής αναζήτησης επιστημονικών άρθρων, γίνεται προσπάθεια διερεύνησης και αποτίμησης των ερευνητικών ερωτημάτων, ανάλυσης της επίδραση της ρωσικής διείσδυσης στο Κέρασ, καθώς και το πως διαμορφώνεται η συμπεριφορά και η πορεία του τελευταίου, στη παγκόσμια οικονομική σκηνή. Επιπλέον, μέσα από τα εργαλεία της διοίκησης διακινδύνευσης γίνεται προσπάθεια αναγνώρισης και διαχείρισης των κινδύνων που δύναται να εκδηλωθούν από τη Ρωσική εμπλοκή. Συγκεκριμένα, πραγματοποιείται ανάλυση SWOT ώστε να φωτιστούν οι πτυχές τόσο του εσωτερικού όσο και του εξωτερικού περιβάλλοντος του Κέρατος και να αναγνωρισθούν πιθανοί κίνδυνοι για το μέλλον, απειλές για την περιοχή καθώς και δυνατά και αδύνατα σημεία του από την εμπλοκή της Ρωσίας στο εσωτερικό του. Στη συνέχεια, για την ολοκλήρωση της ανάλυσης κινδύνων, επιλέγεται το Event Tree Analysis (ETA) ώστε να φωτιστεί χρονικά ο επιλεγμένος προς ανάλυση κίνδυνος. Για την υλοποίηση των στόχων της εργασίας, πραγματοποιείται κυρίως δευτερογενής έρευνα καθόσον προηγήθηκε επεξεργασία εκτεταμένης βιβλιογραφίας, καθώς και αρχείων από άλλες πηγές, όπως δημοσιεύματα τύπου, Περιοδικός τύπος και Διαδικτυακούς τόπους.

2 Υποσαχάρια Αφρική

2.1 Γενικά

Στην Υποσαχάρια Αφρική ζει το 13% του παγκόσμιου πληθυσμού, όπου κύριος τομέας ασχολίας και βασικός παράγοντας της επιβίωσης των εκατ. πολιτών της, είναι η γεωργία (OECD & Nations, 2016). Ωστόσο, οι δύο βασικοί παράγοντες ανάπτυξης της αγροτικής βιομηχανίας, νερό και γόνιμο έδαφος, απουσιάζουν από τη περιοχή με αποτέλεσμα να δημιουργείται πληθώρα προβλημάτων (Χουλιάρας & Πετρόπουλος, 2015). Οι χώρες που ανήκουν στην Υποσαχάρια Αφρική (Εικόνα 1) σύμφωνα με το πρόγραμμα ανάπτυξης που έχει εντάξει ο ΟΗΕ, είναι 46 από τις 54 αφρικανικές χώρες¹

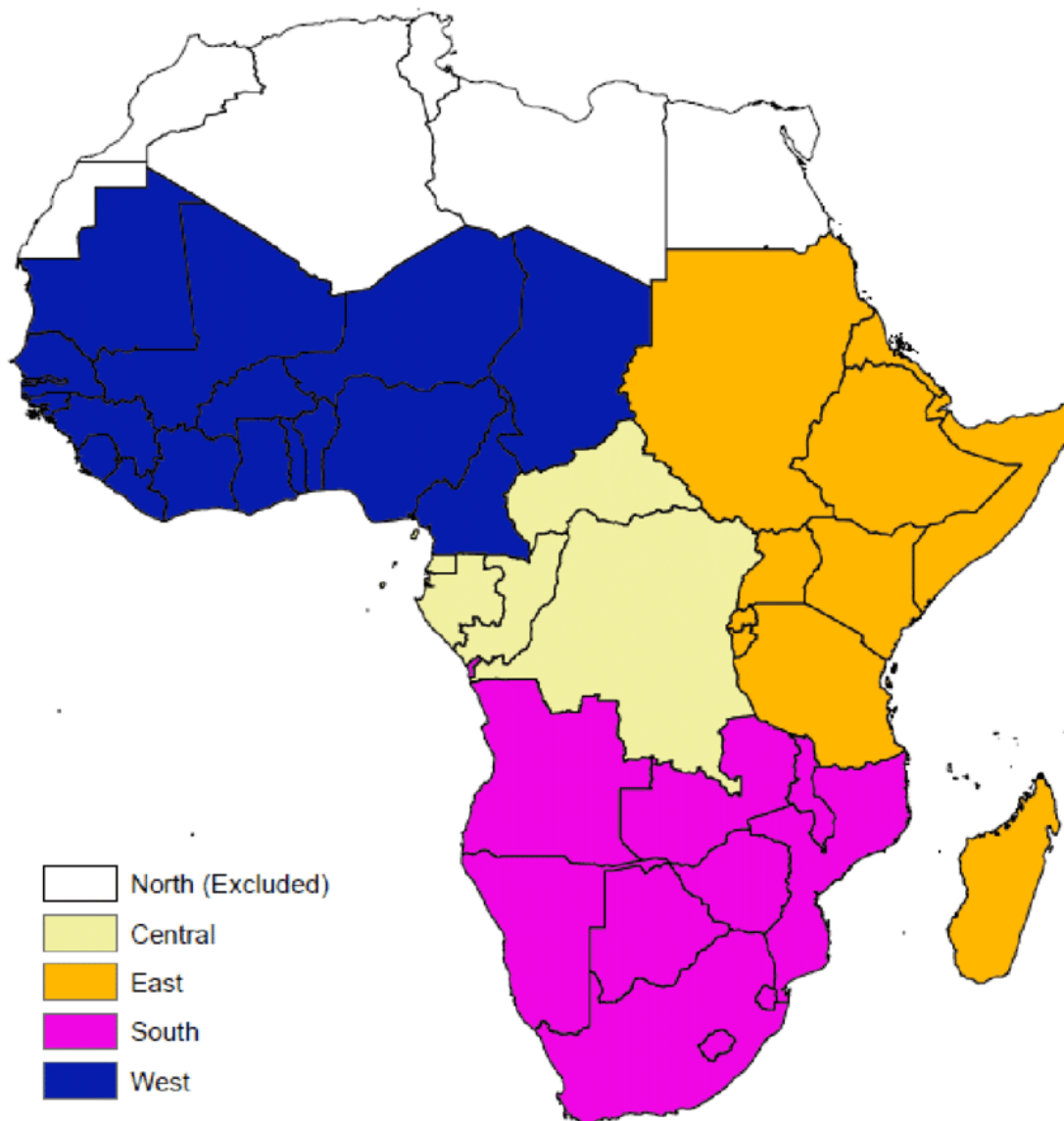

Εικόνα 1 Χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής (Πηγή: Lekoubou, 2014)

¹ Περιλαμβάνονται η Αγκόλα, το Μπενίν, η Μποτσουάνα, η Μπουρκίνα Φάσο, το Μπουρούντι, το Πράσινο Ακρωτήριο, το Καμερούν, η Κεντροαφρικανική Δημοκρατία, το Τσαντ, η Κομόρες, η Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, η Δημοκρατία του Κονγκό, η Ακτή Ελεφαντοστού, η Ισημερινή Γουινέα, η Ερυθραία, το Εσβατίνι (πρώην Σουαζιλάνδη), η Αιθιοπία, το Γκαμπόν, η Γκάμπια, η Γκάνα, η Γουινέα, η Γουινέα-Μπισσάου, η Κένυα, το Λεσότο, η Λιβερία, η Μαδαγασκάρη, το Μαλάουι, το Μάλι, η Μαυριτανία, ο Μαυρίκιος, η Μοζαμβίκη, η Ναμίμπια, η Νίγηρας, η Νιγηρία, η Ρουάντα, το Σάο Τομέ και Πρίνσιπε, η Σενεγάλη, η Σεϋχέλλες, η Σιέρα Λεόνε, η Σομαλία, η Νότια Αφρική, το Νότιο Σουδάν, το Σουδάν, η Τανζανία, το Τόγκο, η Ουγκάντα, η Ζάμπια και η Ζιμπάμπουε (United Nations Development Programme, 2021).

2.2 Γεωγραφικές Περιφέρειες Υποσαχάριας Αφρικής

Η Υποσαχάρια Αφρική χωρίζεται γεωγραφικά σε τέσσερις περιφέρειες με συγκεκριμένα πολιτικά χαρακτηριστικά απόρροια του αποικιοκρατικού συστήματος (Τσάλτας, 2011). Οι περιοχές αυτές είναι η Δυτική, η Ανατολική, η Κεντρική και Νότια Υποσαχάρια Αφρική (Εικόνα 2), όπου η Γαλλία κυριάρχησε κυρίως στη ΒΔ πλευρά (συμπεριλαμβανομένου του Μαγκρέμπ) και η Μ. Βρετανία στη ΝΑ Αφρική.

Εικόνα 2 Χρωματική απεικόνιση περιοχών Υποσαχάριας Αφρικής (Πηγή: Kunene, 2018)

Από το σύνολο των 46 κρατών της Υποσαχάριας Αφρικής, τα περισσότερα βρίσκονται αντιμέτωπα με δεινά αναπτυξιακά προβλήματα με δείκτες που οδηγούν σε θλιβερές καταστάσεις όπως η πείνα και ο ιός του HIV (Κωνσταντέλλος, 2019). Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται από πολλές χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής αλματώδη ανάπτυξη σε

αρκετούς τομείς (οικονομικά, στρατιωτικά) το οποίο μας οδηγεί στο να επανακαθορίσουμε την άποψη μας για την περιοχή.

2.3 Κέρας της Αφρικής

Η περιοχή που ονομάζουμε Κέρας αποτελείται από το Σουδάν, την Ερυθραία, το Τζιμπουτί, τη Σομαλία και την Αιθιοπία (Χουλιάρας & Πετρόπουλος, 2015). Το Κέρας της Αφρικής ονομάστηκε έτσι εξαιτίας του σχήματος που έχει το ανατολικότερο κομμάτι της Αφρικανικής ηπείρου, το οποίο είναι σε σχήμα κέρατος. Ωστόσο, δεν έχει καθοριστεί θεσμικά το ποιες χώρες αποτελούν το Κέρας της Αφρικής. Το κριτήριο για την κατηγοριοποίηση των χωρών ως μέρος του Κέρατος της Αφρικής αναπτύχθηκε για πρώτη φορά από τον καθηγητή Mesfin WoldeMariam κατά τον οποίο το Κέρας περιλαμβάνει την Αιθιοπία, την Ερυθραία, το Τζιμπουτί, τη Σομαλία, την Κένυα, το Σουδάν και το Νότιο Σουδάν. Παρόλα αυτά, κάποιοι μελετητές ενσωματώνουν την Ουγκάντα, ενώ άλλοι αποκλείουν το Σουδάν, το Νότιο Σουδάν και την Κένυα (Gashaw Ayferam & Zelalem Muchie, 2016). Το Κέρας της Αφρικής είναι μια εξαιρετικά ασταθής και επιρρεπής σε συγκρούσεις περιοχή λόγω ενδογενών και εξωγενών παραγόντων καθόσον τόσο η χερσαία (γεινίαση με Β.Αφρική και Μέση Ανατολή) όσο και η θαλάσσια περιοχή του Κέρατος αποτελούν ένα σύμπλεγμα θαλασσιών, χερσαίων και νησιωτικών περιοχών, οι οποίες αλληλοεπιδρούν γεωοικονομικά και γεωστρατηγικά.

2.3.1 Γεωστρατηγική Αξία

Το Κέρας της Αφρικής κατέχει σημαντική γεωστρατηγική θέση λόγω της Ερυθράς Θάλασσας στα Βορειοανατολικά, των κοιτασμάτων πετρελαίου του Γαλάζιου Νείλου (Blue Nile) στα Δυτικά, καθώς και του Ινδικού ωκεανού στα Νοτιοανατολικά. Η ναυσιπλοΐα μέσω της Ερυθράς Θάλασσας είναι ζωτική όχι μόνο για τις χώρες που βρέχονται από αυτή (Αίγυπτος, Σουδάν, Νότιο Σουδάν, Ερυθραία, Αιθιοπία, Σομαλία, Τζιμπουτί, Σαουδική Αραβία, Υεμένη) αλλά και τις υπόλοιπες χώρες του Κόλπου αφού μέσω αυτής διακινούν θαλάσσια τα πετρελαϊκά τους προϊόντα. Επίσης, αποτελεί κύρια διέλευση πετρελαιοφόρων πλοίων προερχόμενα από Αραβικές Χώρες προς την Ανατολή, την Κίνα, Ιαπωνία, την Ινδία, την Ευρώπη και την Αμερική (Ayferam & Muchie, 2016).

Επιπλέον, η γεινίαση της περιοχής με το στενό Bab-el-Mandeb έχει καταστήσει την γεωστρατηγική σημαντικότητα. Ο πορθμός Bab-el-Mandeb βρίσκεται στο πιο απομακρυσμένο νοτιοδυτικό σημείο της Αραβικής Χερσονήσου και την ακτή του Κέρατος της Αφρικής (Mabera, 2020). Τέλος, η περιοχή κατέχει ύψιστη σημασία για τη θαλάσσια ασφάλεια, τις ναυτικές βάσεις και για την καταπολέμηση της πειρατείας και τρομοκρατίας καθώς οι επιθέσεις από πειρατές γύρω από τις ακτές της Σομαλίας και του Κόλπου του Aden έχουν γίνει έντονο αντικείμενο ανησυχίας για την ναυτιλιακή βιομηχανία (Ayferam & Muchie, 2016).

Ως εκ τούτου, νέες αναπτυσσόμενες δυνάμεις και συμμαχίες αναδύονται στη περιοχή οι οποίες αποκτούν ενεργό ρόλο στην τρέχουσα διεθνή πολιτική και στρατιωτική ισορροπία δυνάμεων που διαμορφώνεται στη περιοχή (Εικόνα 3).

Εικόνα 3 Ξένη παρουσία στην περιοχή του Κέρατος της Αφρικής (Πηγή: Larsen & Stepputat, 2019)

2.3.2 Οικονομική Ανάπτυξη

Το Κέρας της Αφρικής έχει υψηλό και αυξανόμενο Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (ΑΕΠ) με το μεγαλύτερο μέρος της οικονομικής δραστηριότητας και του πλούτου να συγκεντρώνεται στο Σουδάν και την Αιθιοπία. Το συνολικό ΑΕΠ της περιοχής ανέρχεται σε 188 δισ. \$, με το 89% να προέρχεται από αυτές τις δύο αγορές (95 δισ. \$ και 72 δισ. \$ αντίστοιχα). Η οικονομική άνοδος βρίσκεται σε υψηλά επίπεδα στο σύνολο του Κέρατος (πλην Σομαλίας), όπου παρουσιάζεται ετήσια αύξηση του ΑΕΠ 5-9%. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ είναι υψηλότερο στο Σουδάν με \$2.899 (Tapsoba, 2018). Κάθε αγορά είναι διαφορετική και οι τοπικές συνθήκες εξελίσσονται ραγδαία. Υπάρχει μεγάλο εύρος στο επίπεδο της ετοιμότητας της αγορά, και κάθε αγορά σύμφωνα με την περιοχή πρέπει να κατανοηθεί ξεχωριστά. Πρόσφατες εξελίξεις και προσπάθειες για τη διασφάλιση της ειρήνης στο Κέρας, παρουσιάζουν μια νέα δυναμική για τους επενδυτές. Το Σουδάν, έχοντας άρση των κυρώσεων το 2017, έχει μεγάλες ευκαιρίες για επενδύσεις παράλληλα με μια μεγάλη εγχώρια αγορά. Ενώ η Ερυθραία παραμένει σε μεγάλο βαθμό κλειστή σε υπερπόντιες επενδύσεις, η ειρηνευτική συμφωνία με την Αιθιοπία τον Ιούλιο του 2018 έφερε ανανεωμένη αισιοδοξία και δυναμική και αναμένετε ότι το κλίμα για νέες ξένες

επενδύσεις θα βελτιωθεί σύντομα (Tarsoba, 2018). Παρά τις προκλήσεις ασφαλείας τις οποίες αντιμετωπίζει το Κέρασ, παρουσιάζει τεράστια δυναμική ανάπτυξης στον οικονομικό τομέα κυρίως στις παραμεθόριες περιοχές. Η κτηνοτροφία και το εμπόριο, τα κυρίαρχα μέσα διαβίωσης στο Κέρασ της Αφρικής, απαιτούν την μετακίνηση ανθρώπων και αγαθών εντός των περιοχών διαμέσου των συνόρων, βασιζόμενα σε μεγάλο βαθμό στις διακρατικές και εθνοτικές σχέσεις. Ως εκ τούτου, οι τοπικές κοινότητες (φυλές) εξακολουθούν να διαδραματίζουν βασικό ρόλο στη ρύθμιση και διευκόλυνση της οικονομικής δραστηριότητας καθώς και στη διαχείριση των συγκρούσεων, καθόσον τις περισσότερες φορές τα θεσμικά όργανα παρουσιάζουν ανικανότητα ή απουσιάζουν. Ακόμα και σε περιοχές εντός της περιφέρειας του κρατικού μηχανισμού, οι παραμεθόριες περιοχές παραμένουν σε μεγάλο βαθμό συνδεδεμένες με τα κυκλώματα του παγκόσμιου κεφαλαίου και ανταλλαγών (World Bank, 2020).

2.4 Προκλήσεις Ασφαλείας

2.4.1 Συγκρούσεις - Εμφύλιες συρράξεις

Λαμβάνοντας υπόψη τις χώρες του Κέρατος, αδιαμφισβήτητα πρόκειται για την πιο συγκρουσιακή περιοχή της Αφρικάνικης ηπείρου. Οι πιο πρόσφατες σημαντικές συγκρούσεις είναι ο δεύτερος εμφύλιος πόλεμος Βορρά-Νότου (1983-2005) στο Σουδάν, ο ενδοκρατικός πόλεμος στο Darfur και ο διακρατικός πόλεμος Αιθιοπίας - Ερυθραίας του 1998-2000. Ωστόσο, μετά τη πτώση του τοίχους του Βερολίνου, παρατηρείται αύξηση του εκδημοκρατισμού των χωρών της Αφρικής, η οποία συσχετίζεται με τη μείωση κατά το ήμισυ των εμφύλιων συγκρούσεων η οποία καταγράφηκε στην αυγή του 21^{ου} αιώνα (Χουλιάρας & Πετρόπουλος, 2015). Παρόλο τον εκδημοκρατισμό, η έλλειψη διαφάνειας, η ανεπαρκής λογοδοσία των ηγετών, η μη ύπαρξη κράτους δικαίου και η έλλειψη σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχουν καταστήσει τον πολιτικό έλεγχο απαραίτητο για την εξέλιξη και ευημερία των πολιτών (Sharamo & Mesfin, 2011). Για τον λόγο αυτό και προκειμένου να κρατηθεί η εξουσία και να διατηρηθεί το κράτος συγκροτημένο ώστε να μπορεί να υπερασπιστεί την εθνική του κυριαρχία και την εδαφική του ακεραιότητα, τα κυβερνητικά καθεστώτα δημιουργούν και διατηρούν στρατιωτικές δυνάμεις μεγάλων διαστάσεων. Σπαταλούν μεγάλο μέρος των εθνικών κονδυλίων σε στρατιωτικές δαπάνες σε σχέση δυσανάλογη ως προς τους διαθέσιμους οικονομικούς πόρους. Αυτού του είδους υπερβολική στρατιωτικοποίηση συνεπάγεται αυξημένη επιβάρυνση εις βάρος βασικών αγαθών. Οι υπερβολικές στρατιωτικές δαπάνες είναι ουσιαστικά σπατάλες, με αποτέλεσμα βασικοί τομείς όπως η εκπαίδευση και η υγεία να παραμένουν στάσιμοι ή ακόμη και ανύπαρκτοι (Sharamo & Mesfin, 2011). Παρά το γεγονός ότι οι συγκρούσεις στη περιοχή του Κέρατος έχουν μειωθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια, εντούτοις παρατηρούνται ακόμη και στις μέρες μας συγκρούσεις οι οποίες κοστίζουν, σχεδόν καθημερινά, ανθρώπινες ζωές.

Στα Βόρεια της Αιθιοπίας υφίσταται διαρκής σύγκρουση μεταξύ της κυβέρνησης της Addis Abeba και του Λαϊκού Απελευθερωτικού Μέτωπου της επαρχία του Tigray. Η πολιτική κατάσταση στη Σομαλία είναι ασταθής, λόγω της ύπαρξης μεγάλου αριθμού πολιτικών φατριών και της θεσμικής αδιαφάνειας. Υπάρχει διαφθορά και κατάχρηση της διεθνούς οικονομικής βοήθειας, με αποτέλεσμα οι οικονομικοί αυτοί πόροι να μην καταλήγουν στους πολίτες. Τέτοιες ενέργειες υπονομεύουν την προσπάθεια της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης της Σομαλίας (Federal Government of Somalia – FGS) να σταθεροποιήσει τα εδάφη που ανέκτησε από την ισλαμιστική τρομοκρατική οργάνωση Al Shabaab.

2.4.2 Τρομοκρατία

Τρομοκρατικές ενέργειες που έχουν εκτελεστεί στο παρελθόν, όπως για παράδειγμα επιθέσεις σε πρεσβείες ξένων χωρών, επιβεβαιώνουν περίτρανα την άποψη ότι στα κράτη στα οποία απουσιάζει ο κρατικός έλεγχος (υπό κατάρρευση) ή στα κράτη τα οποία είναι αποτυχημένα συχνά ελλοχεύει ο κίνδυνος να αποτελέσουν ορμητήρια των τρομοκρατικών οργανώσεων (Χουλιάρας & Πετρόπουλος, 2015). Η τρομοκρατική δράση της Al Shabaab στη Σομαλία η οποία έχει δηλώσει υποταγή στην Al Qaeda, έχει επιφέρει εκατόμβες νεκρών. Η χρήση ασύμμετρων τακτικών, αποφεύγοντας ένοπλες αναμετρήσεις τακτικού επιπέδου, κάνοντας εκτεταμένη χρήση Improvised Explosive Devices – IEDs και άλλοτε προβαίνοντας σε ακραίες πρακτικές όπως απαγωγές και βιασμούς την έχουν κατατάξει στις φονικότερες τρομοκρατικές οργανώσεις παγκοσμίως. Ως εκ τούτου, οι τρομοκρατικές επιθέσεις στη Σομαλία δεν επηρεάζουν μόνο το Mogadishu και το εσωτερικό της χώρας, αλλά ολόκληρο το Κέρασ της Αφρικής. Πολλές από τις γειτονικές χώρες, χρησιμοποιώντας ως δικαιολογία τον αγώνα κατά της Al Shabaab προσπαθούν να προωθήσουν τα δικά τους συμφέροντα στη χώρα.

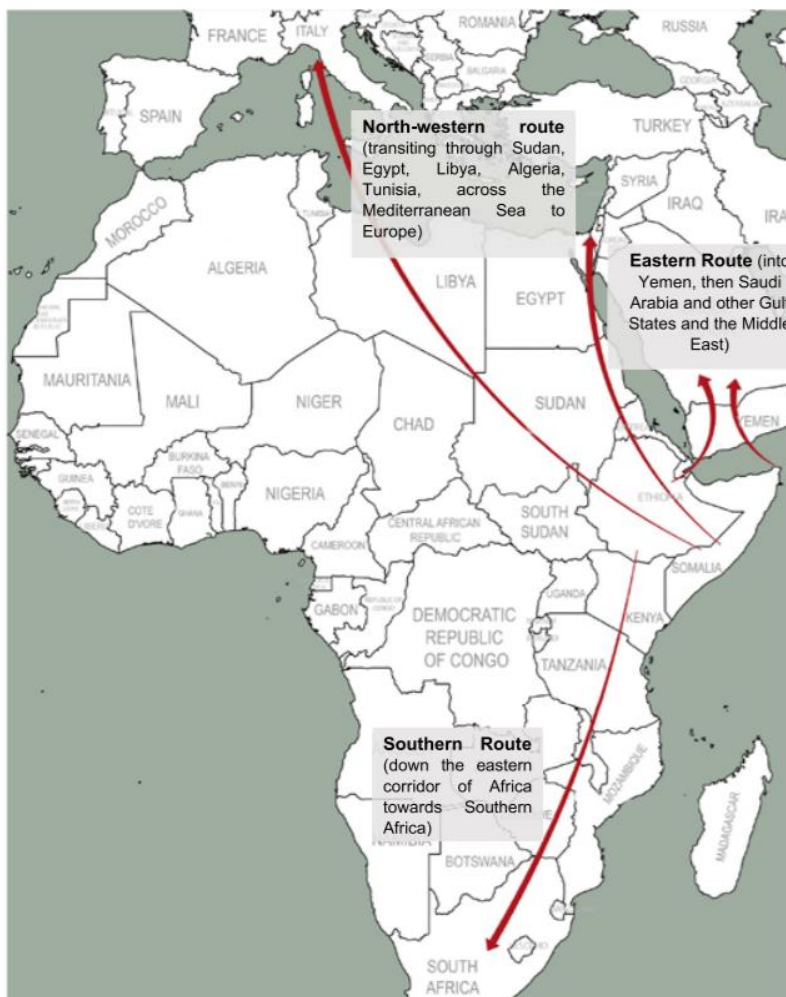
2.4.3 Οργανωμένο Έγκλημα & Λαθρεμπόριο

Οι εγκληματικές δραστηριότητες στη Σομαλία συνίστανται σε δολοφονίες, κλοπές, παράνομα μπλόκα από άτομα ντυμένα με στρατιωτικές στολές, καθώς και η υπεξαίρεση των χρημάτων της ανθρωπιστικής βοήθειας. Επιπλέον, η φτώχεια στη χώρα ωθεί τους πολίτες στην τέλεση μικροεγκλημάτων. Όσον αφορά το λαθρεμπόριο, τα δεδομένα καταδεικνύουν ότι τουλάχιστον το 73% των μεταναστών χρησιμοποιούν λαθρέμπορους για ένα τουλάχιστον μέρος από το σύνολο της μετακίνησής του. Λόγω της απουσίας νόμιμης οδού για την αίτηση ασύλου και τη μετανάστευση από το Κέρασ της Αφρικής στον επιθυμητό προορισμό, η μετανάστευση πραγματοποιείται με παράτυπο και παράνομο τρόπο. Οι μεγάλες επεκτάσεις στις διασυνδέσεις των δικτύων λαθρεμπόρων έχουν δημιουργηθεί με απώτερο σκοπό την κάλυψη της ζήτησης των μεταναστών οι οποίοι αναζητούν ένα καλύτερο μέλλον. Οι λαθρέμποροι, οι οποίοι εκτελούν μια σειρά από ρόλους, τείνουν να δραστηριοποιούνται σε ένα ελεύθερο και οριζόντιο δίκτυο. Πολλές φορές η διαδρομή του δικτύου συνάδει με τα δρομολόγια μεταφοράς ναρκωτικών ή και του οργανωμένου εγκλήματος τα οποία είναι περισσότερα σύνθετα και περιλαμβάνουν περισσότερους και διαφορετικούς ρόλους στο δίκτυο

(μεσάζοντες, στρατολόγους, διευκολυντές, συντονιστές και διοργανωτές, μεταφορείς και οδηγοί).

Οι λαθρέμποροι είναι επίσης υπεύθυνοι για μια σειρά επιπρόσθετων υπηρεσιών οι οποίες μπορεί να περιλαμβάνουν την απόκτηση πλαστών ταξιδιωτικών εγγράφων, την δωροδοκία συνοριοφυλάκων και άλλων κυβερνητικών αξιωματούχων, ώστε να μπορέσουν να διασφαλίσουν την ασφαλή διέλευση των πελατών τους (Davy, 2017). Ως εκ τούτου, πλην των νόμιμων θαλάσσιων μεταφορών, ο Ινδικός Ωκεανός έχει μετατραπεί σε πεδίο παράνομων μεταφορών ναρκωτικών, όπλων, αλλά και ανθρώπων. Δυστυχώς, αποτελεί την οδό του παράνομου εμπορίου ναρκωτικών από το επονομαζόμενο «Χρυσό Τρίγωνο» (Μιανμάρ, Λάος και Ταϊλάνδη) και την επονομαζόμενη «Χρυσή Ημισέληνο» (Αφγανιστάν, Πακιστάν και Ιράν) προς τη Δύση και την Άπω Ανατολή. Επιπλέον, έχει διαπιστωθεί ότι και τρομοκρατικές οργανώσεις χρησιμοποιούν το εμπόριο ναρκωτικών για τη χρηματοδότηση των παράνομων δραστηριοτήτων τους.

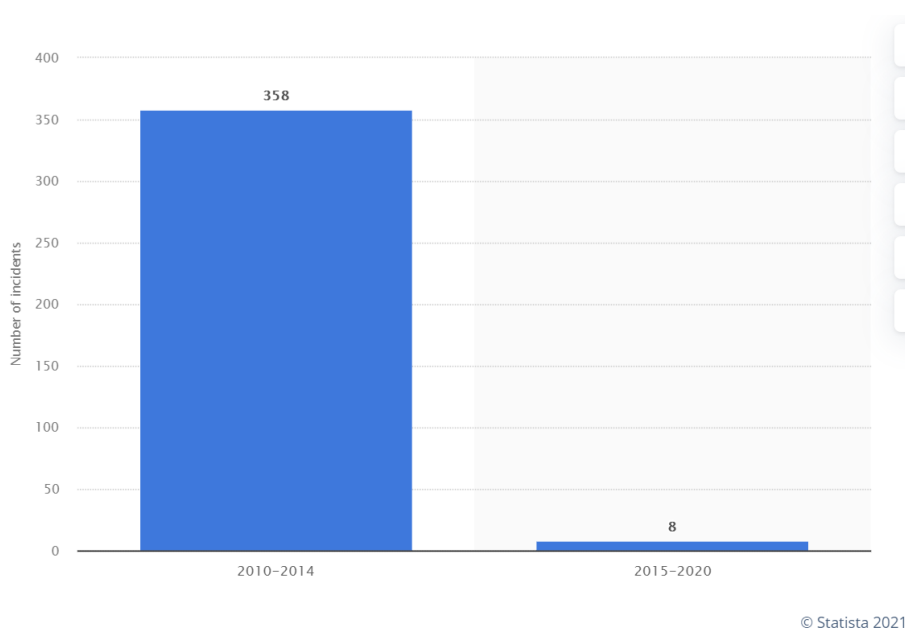
Στην Εικόνα 4, παρουσιάζονται οι κυριότερες και συνηθέστερες διαδρομές διακίνησης μεταναστών από το Κέρας προς Μέση Ανατολή, Νότια Αφρική και Ευρώπη.

Εικόνα 4 Κυριότερες και συνηθέστερες διαδρομές διακίνησης μεταναστών (Πηγή: Davy, 2017)

2.4.4 Πειρατεία

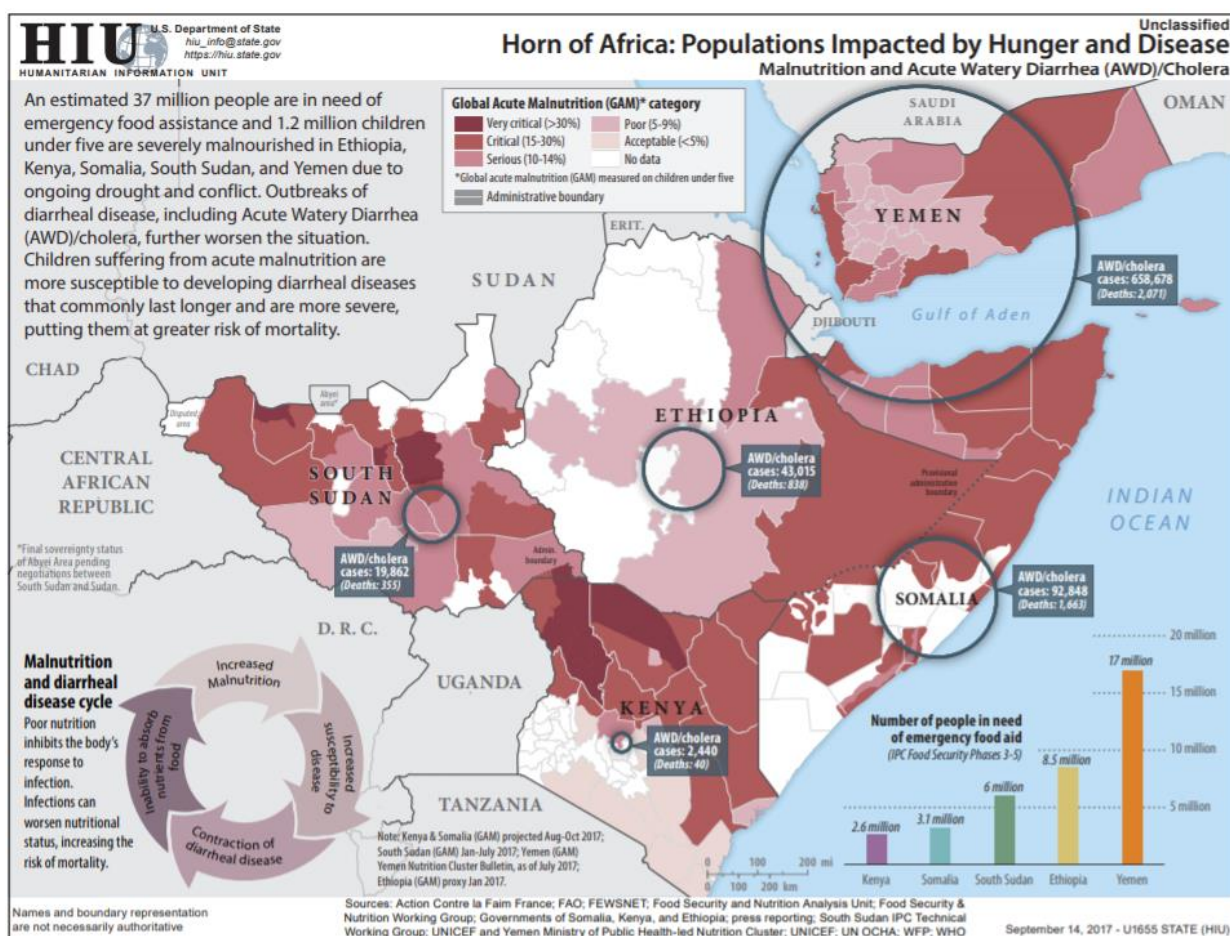
Το φαινόμενο της πειρατείας στον Ινδικό Ωκεανό και στα ανοιχτά της Σομαλίας, ξεκίνησε να απασχολεί σοβαρά τη διεθνή κοινότητα το 2008. Ως εκ τούτου, η σύγχρονη πειρατεία δεν αποτελεί καινούριο φαινόμενο. Οί Έλληνες ναυτικοί, όπως και οι αλλοδαποί συνάδελφοι τους, υπόκειντο πειρατικές επιθέσεις, συχνά με ανθρώπινα θύματα, στο στενό Μαλάκα και στη δυτική Αφρική από τη δεκαετία του 1970. Καμία όμως περιοχή δεν έχει προκαλέσει τη συμμετοχή και εμπλοκή τόσων διεθνών οργανισμών και πολεμικών πλοίων όσο ο δυτικός Ινδικός Ωκεανός και ο κόλπος του Αδεν, περιοχές στις οποίες δρουν οι Σομαλοί πειρατές. Αν και από μόνη της η κατάρρευση ενός παραθαλάσσιου κράτους δε συνεπάγεται την εμφάνιση πειρατείας, η κατάρρευση της Σομαλίας το 1991 ενίσχυσε τη διεξαγωγή παράνομων δραστηριοτήτων συμπεριλαμβανομένης και της πειρατείας. Η γεωγραφία της περιοχής επίσης ενίσχυσε την εμφάνιση της πειρατείας, αφού ο Κόλπος του Αδεν αποτελεί τον κύριο δίαυλο επικοινωνίας μεταξύ Ευρώπης, Αφρικής και Ασίας. Το τεράστιο μέγεθος της θαλάσσιας περιοχής που δρουν οι Σομαλοί πειρατές (Κόλπος του Αδεν, Ινδικός Ωκεανός, Αραβική Θάλασσα), καθιστά την επιτήρηση της δύσκολη. Μόνο ο Κόλπος του Αδεν έχει το μέγεθος της Γαλλίας, ενώ ο Δυτικός Ινδικός Ωκεανός, όπου συμβαίνουν τα περισσότερα περιστατικά πειρατείας έχει το μέγεθος της Δυτικής Ευρώπης. Αυτό δημιουργεί επιχειρησιακές δυσκολίες για τις Ναυτικές Δυνάμεις που προσπαθούν να αντιμετωπίσουν τις πειρατικές δραστηριότητες. Ωστόσο, σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία της International Maritime Bureau (IMB), τα περιστατικά πειρατείας στην εν λόγω περιοχή τα τελευταία έτη έχουν μειωθεί σημαντικά (Εικόνα 5), με τον κίνδυνο της πειρατείας να ελλοχεύει και τις αρχές ασφαλείας να επισείουν συνεχώς την προσοχή στα πληρώματα των πλοίων που διέρχονται από την περιοχή στο να τηρούν απαρέγκλιτα τα πρωτόκολλα ασφαλείας (International Maritime Bureau, 2021).

Εικόνα 5 Αριθμοί περιστατικών επιθέσεων πειρατών περιόδου 2010-2020 (Πηγή: Statista Research Department, 2021)

2.4.5 Υγειονομική κατάσταση

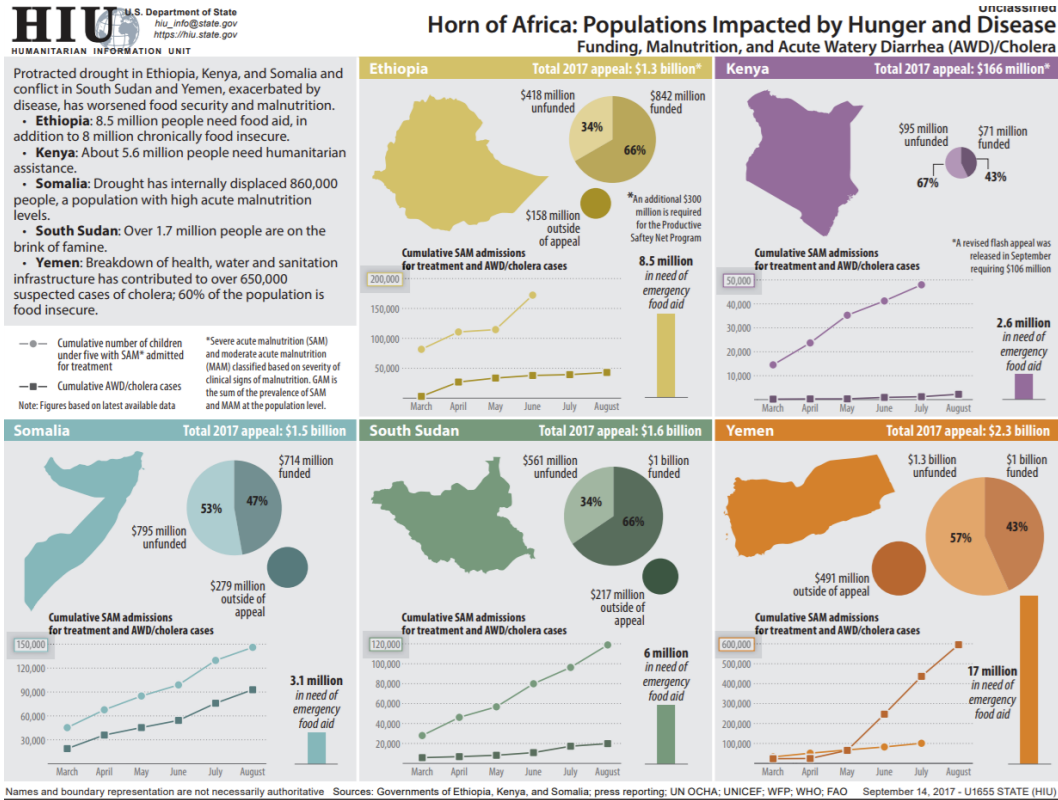
Εκτιμάται ότι 37 εκατ. άνθρωποι χρειάζονται επείγουσα επισιτιστική βοήθεια και 1,2 εκατ. παιδιά κάτω των πέντε ετών υποσιτίζονται σοβαρά στην Αιθιοπία, την Κένυα, τη Σομαλία, το Νότιο Σουδάν και τη γειτονική Υεμένη λόγω της συνεχιζόμενης ξηρασίας και των πολεμικών συρράξεων. Τα κρούσματα διαρροϊκών ασθενειών, συμπεριλαμβανομένης της οξείας υδαρής διάρροιας (ΟΥΔ)/χολέρας, επιδεινώνουν περαιτέρω την κατάσταση (Εικόνες 6 και 7). Τα παιδιά που πάσχουν από οξύ υποσιτισμό είναι πιο ευάλωτα στην ανάπτυξη διαρροϊκών ασθενειών που συνήθως διαρκούν περισσότερο και είναι πιο σοβαρές, θέτοντας τα σε μεγαλύτερο κίνδυνο θνησιμότητας (U.S. Department of State, 2017).

Εικόνα 6 Ενημερωτικό δελτίο «Πληθυσμοί που πλήττονται από υποσιτισμό» (Πηγή: U.S. Department of State, 2017)

Επιπρόσθετα, την 28 Μαΐου 2020, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ) δήλωσε ότι η πανδημία του κορονοϊού παρέμεινε σε χαμηλά επίπεδα στην Αφρική λόγω της ισχυρής ηγεσίας και των μοναδικών δημογραφικών χαρακτηριστικών του πληθυσμού της. Ωστόσο, σύμφωνα με μια μελέτη που δημοσιεύθηκε στο Elsevier, οι χώρες του Αφρικάνικου Κέρας έχουν βαθμολογηθεί με <1 στη διαθεσιμότητα κλινών μονάδων εντατικής θεραπείας (ΜΕΘ)

ανά 100.000 πληθυσμού με τις χώρες του Κέρατος να καταγράφουν μέσο όρο προσδόκιμου ζωής από 54-66 ετών (Mohamed, 2020).

Εικόνα 7 Ενημερωτικό δελτίο «Πληθυσμοί που πλήττονται από ασθένειες και έλλειψη νερού» (Πηγή: (U.S. Department of State, 2017)

3 Παρουσία Διεθνών Δρώντων

3.1 Παγκόσμιο ενδιαφέρον

Λαμβάνοντας υπόψη τη γεωστρατηγική θέση του Κέρατος και την αυξανόμενη, παρά τις υπάρχουσες προκλήσεις, οικονομική ανάπτυξη της περιοχής, έχει προκληθεί έντονα το ενδιαφέρον και η παρουσία διεθνών δρώντων (Melvin, 2019). Η αυξανόμενη παγκοσμιοποίηση της οικονομίας αντανακλάται όσο ποτέ άλλοτε από την εστίαση των οικονομικών δυνάμεων - παραδοσιακών και αναπτυσσόμενων - στην πρόσβαση των μεγάλων φυσικών αποθεμάτων. Η νέα γεωπολιτική των πρώτων υλών έχει προωθήσει την Αφρική σε προεξέχον ζήτημα.

Η ήπειρος διαθέτει ένα από τα μεγαλύτερα αποθέματα σε βασικά μέταλλα και σπάνια ορυκτά με τα οποία τροφοδοτεί την βιομηχανική ανάπτυξη και την επέκταση των νέων τεχνολογιών, κατέχοντας το 90% των αποθεμάτων πλατίνας, κοβαλτίου και χρωμίου και περισσότερο από 60% των αποθεμάτων μαγνησίου και coltan. Κατά συνέπεια, αντιλαμβανόμαστε ότι λαμβάνει χώρα ένα παιχνίδι γεωπολιτικής αντιπαράθεσης από τους βασικούς παγκόσμιους παίκτες. Η αυξανόμενη σημασία της Αφρικής και συγκεκριμένα στο Κέρας αντανακλάται από τον ιδιαίτερο ανταγωνισμό ο οποίος αναπτύσσεται κυρίως από τις ΗΠΑ, τη Γαλλία, την Ινδία, την Κίνα, τη Τουρκία και τη Ρωσία για πρόσβαση στις πλουτοπαραγωγικές πηγές της και για γενικότερη επιρροή στα οικονομικά δρώμενα της περιοχής.

3.1.1 Ο ρόλος των ΗΠΑ

Οι ΗΠΑ, μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, εφαρμόζουν αντιαποικιακή πολιτική η οποία κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου μετατράπηκε σε ένα αντικομμουνιστικό αγώνα, αποτρέποντας τους συμμάχους της Ευρώπης να παραδώσουν τις αφρικανικές περιοχές. Μετά τη διάλυση της ΕΣΣΔ, οι ΗΠΑ στράφηκαν προς την Αφρική για να καταλήξουν ότι η παραμονή τους εκεί δεν εξυπηρετεί τα στρατηγικά τους συμφέροντα. Η Αμερικανική εξωτερική πολιτική σχετικά με την Αφρική, παρουσιάζει χαμηλή προτεραιότητα και ως εκ τούτου η ηγεσία του Λευκού Οίκου ασχολείται άμεσα μόνο όταν πρόκειται για ζητήματα ειρήνης, τρομοκρατίας ή πραξικοπήματα (Adebajo, 2018).

Ωστόσο, η αδυναμία των καθεστώτων της Μαύρης Ηπείρου να αντιμετωπίσουν εσωτερικές αντιπαραθέσεις, ο βίαιος εξτρεμισμός, η πειρατεία, οι εμφύλιοι πόλεμοι, ώθησαν στις αρχές

του αιώνα τις ΗΠΑ στην έναρξη των επιχειρήσεων OEF-HOA (Operation Enduring Freedom-Horn of Africa) και CJTF-HOA (Combined Joint Task Force-Horn of Africa). Οι ΗΠΑ διατηρούν στρατιωτική βάση στο Τζιμπουτί από την οποία διεξάγουν επιχειρήσεις στα γειτονικά θέατρα επιχειρήσεων (Υεμένη και Σομαλία). Αποστολή των παραπάνω επιχειρήσεων στο Κέρας είναι η ενίσχυση και προώθηση της περιφερειακής ασφάλειας και σταθερότητας στη περιοχή καθώς και η αποτροπή συγκρούσεων με σκοπό τη προστασία των συμφερόντων των ΗΠΑ και των συμμάχων τους. Οι επιχειρήσεις αυτές βρίσκονται υπό τον επιχειρησιακό έλεγχο της AFRICOM (Africa Command), με έδρα τη Στουτγάρδη της Γερμανίας η οποία ιδρύθηκε τον Φεβρουάριο του 2007, από τον Πρόεδρο των ΗΠΑ Τζορτζ Μπους και έχει ως χώρο ευθύνης την Μαύρη Ήπειρο (πλην Αιγύπτου) (Melvin, 2019).

Οι κύριοι επικριτές της Διοίκησης ισχυρίζονται ότι το ενδιαφέρον των ΗΠΑ για την Αφρική έχει σχέση μόνο με το πετρέλαιο και την ροή του προς τις ΗΠΑ και συνδέουν την παρουσία των αμερικανικών δυνάμεων για αντιτρομοκρατικές επιχειρήσεις ως μέθοδο εξασφάλισης της ροής του πετρελαίου. Άλλοι πάλι κατηγορούν τις ΗΠΑ για διπλοπροσωπία σε σχέση με το δεδηλωμένο «ανθρωπιστικό» ενδιαφέρον που έχουν εκφράσει, όπως στη γενοκτονία στο Darfur ή η καταπολέμηση του HIV/AIDS. Ισχυρίζονται ότι παρότι οι ΗΠΑ υπόσχονται πολλά, στο ανθρωπιστικό επίπεδο κάνουν πολύ λίγα ενώ ενισχύουν ιδιαίτερα την στρατιωτική τους παρουσία. Εν κατακλείδι, η δραστηριοποίηση των ΗΠΑ στο Κέρας μπορεί να χαρακτηριστεί ως το αντίβαρο απέναντι στον αυξανόμενο ρόλο περιφερειακών δυνάμεων στην περιοχή και κυρίως στην άνοδο της Κίνας (Melvin, 2019).

3.1.2 Ο ρόλος της Γαλλίας

Τον Μάρτιο του 2019, ο Γάλλος Πρόεδρος, Εμανουέλ Μακρόν, πραγματοποίησε την πρώτη του επίσκεψη στην περιοχή, επισκεπτόμενος το Τζιμπουτί, την Αιθιοπία και την Κένυα, σε μια προσπάθεια να ενημερωθεί για τις νέες εξελίξεις στην περιοχή, καλλιεργώντας νέες συνεργασίες σε όλη την περιφέρεια (Ismail, 2019). Το Τζιμπουτί, το οποίο φιλοξενεί γαλλική στρατιωτική βάση από το 1932 και υπέγραψε συνθήκη αμοιβαίας άμυνας με τη Γαλλία το 1977, λόγω της στρατηγικής του θέσης, έχει γίνει στρατιωτικός κόμβος για πολλές ξένες δυνάμεις. Ως εκ τούτου, η γαλλική παρουσία στο Τζιμπουτί αποτελεί τη μεγαλύτερη στρατιωτική αποστολή των γαλλικών ΕΔ στην Αφρική (Melvin, 2019).

Εκτός από το Τζιμπουτί, οι σχέσεις μεταξύ της Γαλλίας και των χωρών της Ανατολικής Αφρικής ήταν ανέκαθεν περιορισμένες, ωστόσο πρόσφατα, το Παρίσι επέδειξε ανανεωμένο και διευρυμένο ενδιαφέρον για την περιοχή υπογράφοντας συμφωνία αμυντικής συνεργασίας με την Αιθιοπία η οποία περιλαμβάνει μεταξύ άλλων τη κατασκευή ναυτικής βάσης στην Αιθιοπία, την αεροπορική συνεργασία, την εκτέλεση κοινών εκπαιδεύσεων καθώς και τη πώληση στρατιωτικού εξοπλισμού (Fowler, 2019). Η Αιθιοπία έγινε η τρίτη μεγαλύτερη αγορά της Γαλλίας το 2017, με την αξία των γαλλικών εξαγωγών να εκτοξεύεται στο υψηλό ρεκόρ των 832,1 εκατ. €. Ως εκ τούτου, η οικονομική ανάπτυξη του Κέρατος, αποτελεί σημαντική

παράμετρο της γαλλικής εξωτερικής πολιτικής. Επιπλέον, οικονομικοί δεσμοί αναπτύσσονται επίσης στη γειτονική Κένυα, με τον αριθμό των γαλλικών εταιρειών που δραστηριοποιούνται στην περιοχή να τριπλασιάζεται τα τελευταία έξι χρόνια. Έχουν υπογραφεί συμβάσεις αξίας τριών δισ. €, με τη γαλλική κατασκευαστική εταιρεία Vinci να υπογράφει σύμβαση ύψους 1,6 εκατ. € για τη λειτουργία αυτοκινητοδρόμου που εκτείνεται σε ολόκληρη την Κένυα (Fowler, 2019).

3.1.3 Ο ρόλος της Κίνας

Η Κίνα αποτελεί τη δεύτερη μεγαλύτερη οικονομία του κόσμου, τον μεγαλύτερο εξαγωγέα και την τρίτη επενδυτική δύναμη. Ως εκ τούτου, από τις αρχές του 21ου αιώνα εμφανίζεται ως μεγάλος παίκτης καθώς και ως αναδυόμενη Υπερδύναμη διεκδικώντας μερίδιο στον τομέα της οικονομίας στην Αφρική (Liu & Dunford, 2016).

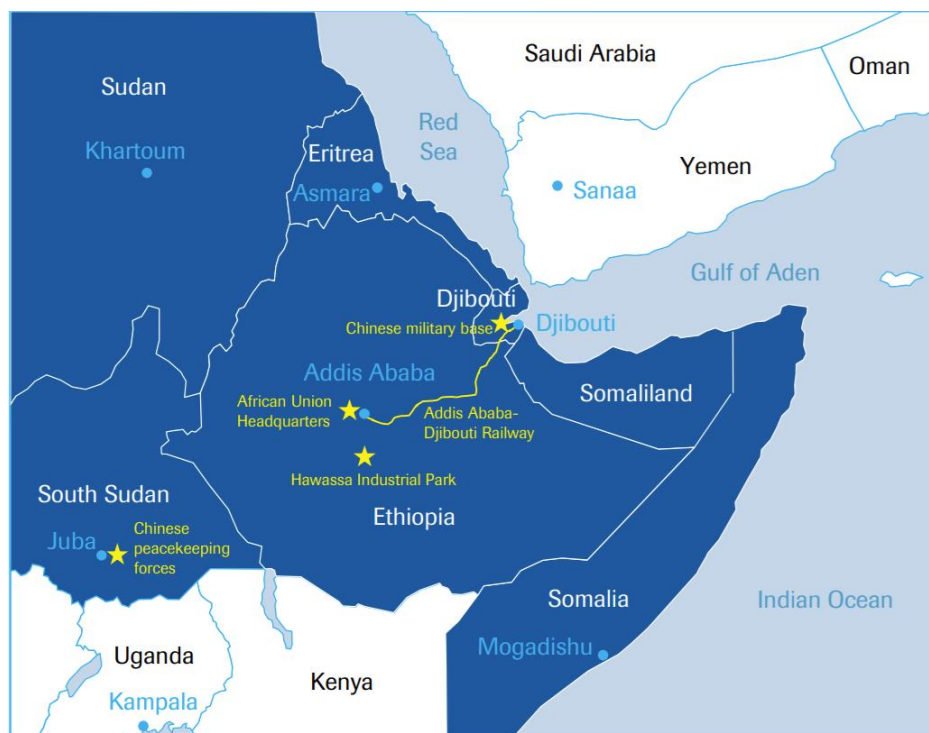
Επιδιώκει το Νέο Δρόμο του Μεταξιού (ΝΔΜ) ο οποίος είναι μία πολυσύνθετη πολιτική με την οποία επιδιώκει να αναδείξει τη διασύνδεση και τη συνεργασία των κρατών της Ασίας, Μέσης Ανατολής, Αφρικής και Ευρώπης σε θέματα εμπορίου και κατασκευής σημαντικών υποδομών. Ο ΝΔΜ αποτελεί έργο ύψιστης σημασίας για την πολιτική ελίτ της Κίνας εξαιτίας των τεράστιων οικονομικών κεφαλαίων που πρόκειται συνολικά να δαπανηθούν και των συνεπαγόμενων γεωστρατηγικών και γεωπολιτικών επιδράσεων που θα επιφέρει στην ευρύτερη περιοχή της Ευρασιατικής Ηπείρου. Τα αποτελέσματα από την υλοποίηση των έργων που συνδέονται με το ΝΔΜ θα είναι καθοριστικής σημασίας για το εσωτερικό της χώρας και για την προσπάθεια ανέλιξης της στο διεθνές σύστημα με τις απόψεις να δίστανται σχετικά με τους τρόπους αναχαίτισης αυτής της ανοδικής της πορείας (Meester & Lanfranchi, 2021).

Η πολύπλευρη αναπτυξιακή συνεργασία της με εταίρους στην Αφρική έχει ενισχύσει το εμπόριο και τις επενδύσεις στην Αφρική στο ποσό που αγγίζει τα 208 δισ. \$ για το 2019 με τις συνολικές κινεζικές άμεσες επενδύσεις στην Αφρική να φτάνουν τα 49 δισ. \$. Στο Κέρας της Αφρικής παρατηρείται έντονα η παρουσία της Κίνας, κυρίως στην ανάπτυξη εμπορικών υποδομών (Εικόνα 8).

Το Τζιμπουτί υπήρξε σημαντικός αποδέκτης κινεζικών επενδύσεων και χρηματοδότησης έργων, συμπεριλαμβανομένων του εμπορικού σταθμού και λιμανιού στο Doraleh, καθώς και του σιδηροδρομικού και οδικού δικτύου που συνδέουν τη χώρα με την Αιθιοπία. Η Addis Abeba, αποτελεί τον πέμπτο μεγαλύτερο πελάτη της Κίνας στην Αφρική, έχοντας προσελκύσει δισ.επενδύσεων σε φιλόδοξα έργα υποδομών, σύγχρονες εγκαταστάσεις των αιθιοπικών αεροπορικών εταιρειών, μια σειρά εσωτερικών οδικών δικτύων καθώς και ανάπτυξη βιομηχανικών πάρκων σε αρκετές πόλεις (Issa, 2020).

Επιπλέον, η Κίνα διαθέτει δυσανάλογα υψηλή χρηματοδότηση στην περιοχή του Κέρατος σε σύγκριση με οποιαδήποτε άλλη υποπεριοχή στην Αφρική. Την περίοδο 2000-2017, το Κέρας

της Αφρικής έλαβε το 25% της συνολικής χρηματοδότησης της Κίνας στην Αφρική με κύριες πηγές την Exim Bank και την Αναπτυξιακή Τράπεζα της Κίνας (Πίνακας 1).

Εικόνα 8 Κινεζική παρουσία στο Κέρασ με αστεράκι χρώμα (Πηγή: Ursu & Berg, 2018)

Τέλος, η Κίνα διατηρεί από το 2017 ναυτική βάση, την πρώτη εκτός επικράτειάς της, με στόχο τη διεθνή καταπολέμηση της πειρατείας, τη διατήρηση της ειρήνης ως μέσο υποστήριξης των οικονομικών συμφερόντων στη περιοχή (Melvin, 2019).

Πίνακας 1 Δάνεια Κίνας σε χώρες του Κέρατος της Αφρικής από το 2000 -2017 σε \$ (Πηγή: Johns Hopkins SAIS, 2017)

	millions USD	% Share from the horn
Djibouti	2,083	5.8
Eritrea	504	1.4
Ethiopia	13,739	38.4
Kenya	9,803	27.4
Somalia	0	0.0
South Sudan	182	0.5
Sudan	6,492	18.1
Uganda	2,968	8.3
Horn of Africa	35,770	-
Africa	143,349	-
Horn %Share from Africa	25 %	

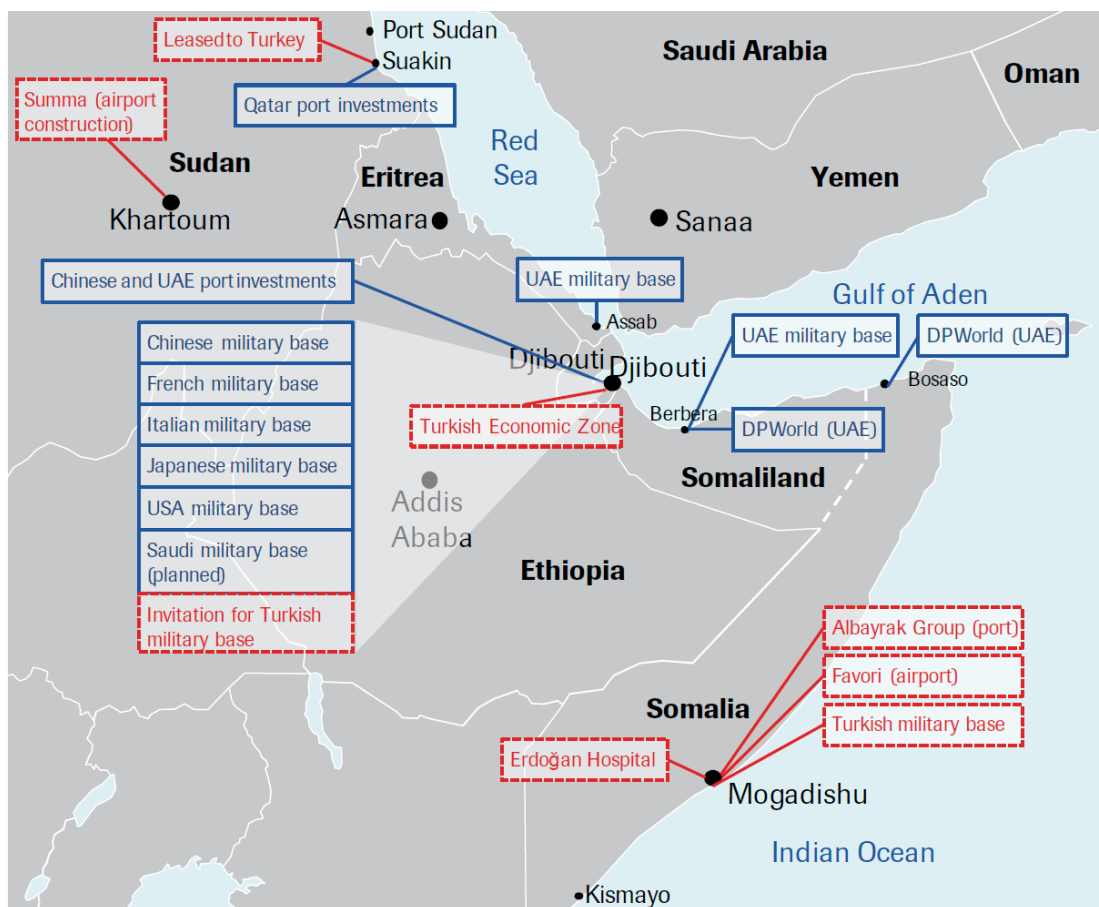
3.1.4 Ο ρόλος της Τουρκίας

Η παρουσία της Τουρκίας στην Αφρική έχει αυξηθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια. Το 2005 η Τουρκία κηρύττει το Έτος της Αφρικής και τον ίδιο χρόνο η Αφρικανική Ένωση ανακηρύττει την Τουρκία ως στρατηγικό εταίρο με αποτέλεσμα να μπορεί να έχει θέση παρατηρητή στην Αφρικανική ήπειρο (Merwe, Taylor, Ian, 2016). Το ενδιαφέρον της Τουρκίας για την περιοχή επιβεβαιώνεται από το γεγονός των συνεχών επισκέψεων τα τελευταίων χρόνων καθώς και με το πολλαπλό άνοιγμα διπλωματικών αποστολών (Χουλιάρης & Πετρόπουλος, 2015). Στο Σουδάν επέδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ανοικοδόμηση ιστορικών μνημείων και την αποκατάσταση της λειτουργίας του λιμένα του Suakin που βρίσκεται στην Ερυθρά θάλασσα. Ο εν λόγω λιμένας είναι μη λειτουργικός για περισσότερο από έναν αιώνα, αλλά αποτελούσε κύριο λιμένα όταν οι Οθωμανοί κυριαρχούσαν στην περιοχή. Ο σκοπός της επαναλειτουργίας του είναι η χρήση του για τουριστικούς λόγους εκμεταλλεόμενη την εγγύτητα της περιοχής με τη Mekka. Ο Τούρκος Πρόεδρος κατά την επίσκεψή του στη χώρα το 2017, πέρα των υπογραφθέντων συμφωνιών αξίας 650 εκατ. \$, ανακοίνωσε την εκμίσθωση του νησιού Suakin για τον επόμενο αιώνα. Τέλος, το 2018 η Τουρκία και το Σουδάν υπέγραψαν εκ νέου συμφωνία 100 εκατ. \$ για πετρελαϊκές έρευνες και γεωργικές επενδύσεις στο Σουδάν, ενώ η τουρκική κατασκευαστική εταιρεία Summa έχει ξεκινήσει την κατασκευή του μεγαλύτερου αεροδρομίου στο Χαρτούμ του Σουδάν αξίας 1,15 δις. \$ (Berg & Meester, 2019).

Το τουρκικό εμπόριο με την Αιθιοπία αυξήθηκε τη δεκαετία 2003-2013 κατά 100 φορές (από 40 εκατ. \$ το 2003 σε περίπου 4 δις. \$ το 2013) με τις τουρκικές εταιρείες στη χώρα να έχουν ξεκινήσει περισσότερα από 200 επενδυτικά projects (Donelli, 2021). Στη Σομαλία το 2011, ο Τούρκος Πρόεδρος Erdogan ανακοινώνει την έναρξη ανθρωπιστικών προγραμμάτων με αποτέλεσμα το διάστημα 2011-2017 η Τουρκία να έχει αποστείλει βοήθεια αξίας 1 δις. \$ ενώ ταυτόχρονα το διμερές εμπόριο την ίδια περίοδο να φτάνει ετησίως περίπου τα 120 εκατ. \$. Επιπλέον, το 2017, η Τουρκία εγκαθιδρύει τη παρουσία της στη χώρα, με τη δημιουργία κέντρου στρατιωτικής εκπαίδευσης STGK-Somali Turk Gorev Kuvveti (Berg & Meester, 2019).

Στο Τζιμπουτί, εταιρία τουρκικών συμφερόντων έχει αναλάβει την κατασκευή φράγματος, ενώ ταυτόχρονα υφίσταται προοπτική για τη δημιουργία τουρκικής οικονομικής ζώνης στη χώρα. Το 2017 ο πρέσβης του Τζιμπουτί στην Άγκυρα, ανακοίνωσε την πιθανότητα δημιουργίας στρατιωτικής τουρκικής βάσης στη χώρα (Sevinç, 2017). Ως σχόλιο, μπορούμε να αναφέρουμε ότι η απότομη επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης στη χώρα δημιουργεί αισθητούς κινδύνους για τον Πρόεδρο Ερντογάν, ο οποίος βοηθιέται από την εξωτερική του πολιτική. Ήδη το 2019 η πτώση του βιοτικού επιπέδου, η αύξηση της ανεργίας, οδήγησε το κυβερνών κόμμα στην ήττα στις δημοτικές εκλογές στην Κωνσταντινούπολη και στην Άγκυρα. Από το 2018, η Άγκυρα όλο και περισσότερο γνωστοποιεί τις διεκδικήσεις της, που άπτονται των σχέσεών της με μεσογειακές και ισλαμικές χώρες. Ο πόλεμος στη Λιβύη επιδείνωσε τις διενέξεις μεταξύ των Τούρκων και των Ισλαμιστών γειτόνων τους. Τον Σεπτέμβριο του 2020, ο Αραβικός Σύνδεσμος κάλεσε την Άγκυρα να μην αναμινγύεται στις υποθέσεις του αραβικού κόσμου, αποκαλώντας

αυτές τις ενέργειες προκλητικές. Μόνο τέσσερις από τις 22 χώρες του Αραβικού Συνδέσμου αρνήθηκαν να υποστηρίξουν αυτή την απόφαση. Αυτές ανήκουν στην σφαίρα της επιρροής των Τούρκων: είναι το Κατάρ, οι τότε αναγνωρισμένες αρχές της Λιβύης (GNA) και οι αφρικανικές χώρες Σομαλία και Τζιμπουτί. Οι ενέργειες όλες και η δράση της Τουρκίας στο Κέρασ (Εικόνα 9) εκτιμάται ότι εντάσσονται στη γενικότερα προσπάθεια της Τουρκίας να αναδυθεί ως περιφερειακή δύναμη στην περιοχή. Ωστόσο, η Άγκυρα θα συνεχίσει να αντιμετωπίζει πολλά προβλήματα ως προς την υλοποίηση αυτής της επιδίωξης, με σημαντικό εμπόδιο την αλλαγή συμμαχιών και ισορροπιών, που γεννούν έντονες αντιδράσεις και εκκινούν διεργασίες τόσο στο εσωτερικό της όσο και στο εξωτερικό της και από τις οποίες η Τουρκία καλείται να βγει αλώβητη.

Εικόνα 9 Τουρκική παρουσία στο Κέρασ με κόκκινο χρώμα (Πηγή: Berg, W., & Meester, J. 2019)

3.2 Διεθνείς Οργανισμοί

3.2.1 ΟΗΕ

Τα Ηνωμένα Έθνη καταβάλλουν τα τελευταία χρόνια προσπάθειες για την επίτευξη ειρήνης και σταθερότητας στο Κέρασ της Αφρικής. Τον Οκτώβριο του 2018, ο Γενικός Γραμματέας επέκτεινε την αρμοδιότητα του Ειδικού Απεσταλμένου για το Σουδάν και το Νότιο Σουδάν με

αποτέλεσμα να καλύπτει και την περιοχή του Κέρατος. Ο Ειδικός Απεσταλμένος για το Κέρας της Αφρικής είναι υπεύθυνος για την υποστήριξη της Διακυβερνητικής Αρχής για την Ανάπτυξη (IGAD), σύμφωνα με το πλαίσιο συνεργασίας που υπεγράφη στο Τζιμπουτί στις 19 Νοεμβρίου 2015 μεταξύ των ΗΕ, της IGAD και διαφόρων περιφερειακών οργανισμών και αφορά στη προώθηση της ειρήνης και της ασφάλειας σε ολόκληρο το Κέρας. Αυτό περιλαμβάνει κυρίως την ενίσχυση των υποπεριφερειακών κοινοτήτων για την πρόληψη των συγκρούσεων καθώς και την διαμεσολάβηση και αντιμετώπιση εγκάρσιων θεμάτων (Special Envoy Horn of Africa, 2018). Το 2016, εκπονήθηκε η Περιφερειακή Στρατηγική για την Ανατολική Αφρική και το Κέρας της Αφρικής, η οποία προσφέρει μια ολοκληρωμένη επισκόπηση και ένα στρατηγικό πλαίσιο για τις προγραμματισμένες δραστηριότητες του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης (ΔΟΜ) στην Ανατολική Αφρική και το Κέρας της Αφρικής. Στόχος του ΔΟΜ στην περιοχή, είναι να συμβάλει σε αποτελεσματικές, ευέλικτες και ολοκληρωμένες λύσεις διαχείρισης της μετανάστευσης στην Ανατολική Αφρική και στο Κέρας, σε συνεργασία με κράτη, περιφερειακούς οργανισμούς, διεθνείς οργανισμούς, κοινότητες και μετανάστες (East Africa and the Horn of Africa, 2021). Τέλος, ο ΟΗΕ διατηρεί την UNASOM στη Σομαλία με σκοπό τη διατήρηση της ειρήνης και την εξάλειψη της τρομοκρατίας.

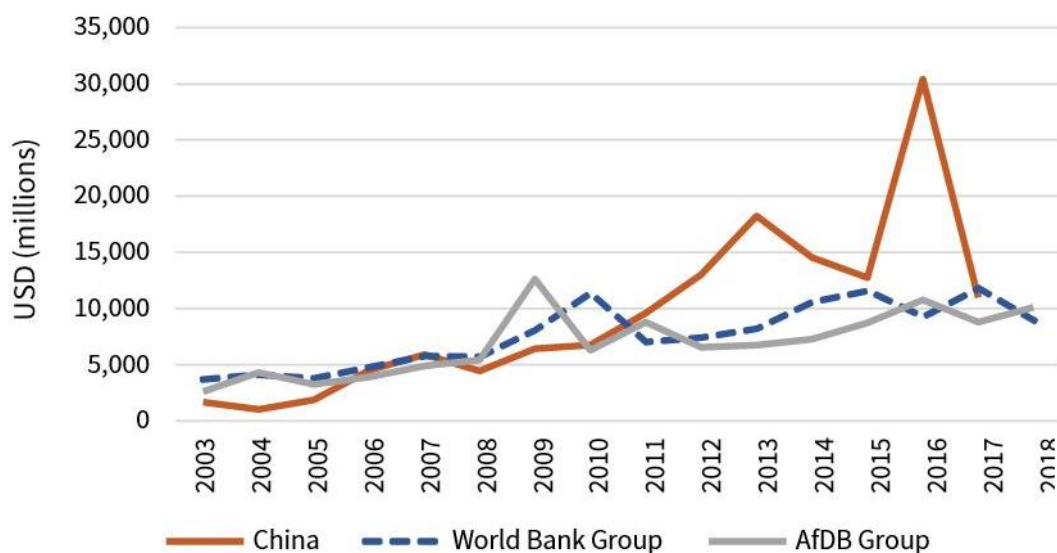
3.2.2 ΕΕ

Η Ευρώπη κατέχει μοναδική θέση έναντι της Αφρικής, λόγω της γεωγραφικής της θέσης, αλλά και λόγω του ιστορικού αποτυπώματος που έχει αφήσει μια κοινή πολύπλευρη κληρονομιά. Υπάρχουν οι κοινές γλώσσες καθώς και η κοινή και ενίοτε επώδυνη μνήμη της αποικιακής περιόδου. Υπάρχουν επίσης πολιτιστικές ανταλλαγές και υπάρχει ο ρόλος της διασποράς ο οποίος έχει αναπτύξει ανθρώπινους δεσμούς μεταξύ των δυο ηπείρων. Από οικονομικής άποψης, η Ευρώπη δεν είναι μόνο ο μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της Αφρικής, αλλά πάνω απ' όλα, ο μεγαλύτερος εισαγωγέας της αφρικανικής γεωργικής παραγωγής. Η Ευρώπη για περισσότερο από 50 χρόνια είναι ο κύριος χορηγός της επίσημης αναπτυξιακής βοήθειας στην Αφρική, η οποία έχει την μορφή επιδοτήσεων και όχι δανείων. Για παράδειγμα το 2016, η Ευρωπαϊκή Επενδυτική Τράπεζα σε συνεργασία με τα κ-μ της ΕΕ, ενέκριναν το ποσό των 500 εκατ. \$ για την κατασκευή δύο βιομηχανικών πάρκων στην Αιθιοπία και τη δημιουργία περίπου 100.000 θέσεων εργασίας (Ursu, Berg, 2018). Η ΕΕ με δράσεις της επιβεβαιώνει την άποψη ότι το Κέρας αποτελεί περιοχή έντονης στρατηγικής σημασίας και οικονομικών συνεργασιών. Τον Μάιο του 2021, το Συμβούλιο της ΕΕ ενέκρινε τη νέα στρατηγική της ΕΕ στο Κέρας, η οποία μεταξύ άλλων περιλαμβάνει τον τερματισμό των συγκρούσεων, την ενίσχυση των εταιρικών σχέσεων, την περιφερειακή σταθερότητα, την ανάπτυξη πράσινης οικονομίας και τη στήριξη της επιχειρηματικότητας (ΕΕ, 2021).

3.2.3 Αφρικανική Αναπτυξιακή Τράπεζα (AfDB)

Η AfDB συστάθηκε το 1963 και αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα αναπτυξιακά ιδρύματα στην αφρικανική ήπειρο. Σκοπός της τράπεζας είναι η οικονομική ανάπτυξη των 55 χωρών-μελών

της και η μείωση της φτώχειας, στόχοι οι οποίοι επιτυγχάνονται μέσω των επενδύσεων, των δανείων, της τεχνικής και συμβουλευτικής καθοδήγησης και μέσω πρωτοβουλιών ανάπτυξης του εμπορίου. Κύριες προτεραιότητες της AfDB είναι η ανάπτυξη των υποδομών, η περιφερειακή οικονομική ολοκλήρωση, η ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα και της τεχνολογία καθώς και η αποτελεσματικότερη διακυβέρνηση. Το 2018, το AfDB ενέκρινε συνολικά 7,1 δισ. \$ τα οποία αφορούσαν προγράμματα σε Αίγυπτο, Καμερούν, Νιγηρία, Μαρόκο και Τυνησία. Η AfDB συνεργάζεται με άλλους αναπτυξιακούς εταίρους στην περιοχή, συμπεριλαμβανομένων της Παγκόσμιας Τράπεζας, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και όλο και περισσότερο της Ρωσίας και της Κίνας. Παρόλο που οι οικονομικές δεσμεύσεις που παρέχει η Κίνα και η Παγκόσμια Τράπεζα είναι πολύ υψηλότερες από αυτές που μπορεί να χρηματοδοτήσει η AfDB (Εικόνα 10), εντούτοις η AfDB αποτελεί καθοριστικό αναπτυξιακό δρώντα στη περιοχή καθόσον διαθέτει μακρά ιστορία στην ήπειρο με ισχυρή τεχνογνωσία και δύναμη συγκέντρωσης. Επιπλέον, διαθέτει τοπική παρουσία με γραφεία σε όλη την ήπειρο τα οποία είναι ευθυγραμμισμένα με τις τοπικές συνθήκες και πραγματικότητες

Εικόνα 10 Σύγκριση ροής κεφαλαίων στην Υποσαχάρια Αφρική από 2003-2018 (Πηγή: (Runde, 2019)

Ως εκ τούτου, η AfDB φαίνεται ότι θα συνεχίσει να διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο για την ανάπτυξη στην περιοχή τα επόμενα χρόνια (Runde, 2019).

4 Επιρροή και Παρουσία Ρωσίας

4.1 Στόχοι Ρωσίας στην Υποσαχάρια Αφρική

Στρατηγικός στόχος της Ρωσίας είναι η ανάδειξη/διατήρηση του ρόλου της ως παράγοντας που καθορίζει τις εξελίξεις σε παγκόσμιο επίπεδο, αμφισβητώντας παράλληλα την κυριαρχία της Δύσης/NATO. Το παραπάνω επιβεβαιώνεται από τη νέα Εθνική Στρατηγική της Ρωσίας, η οποία καθορίζει μεταξύ άλλων τις χώρες της ΚΑΚ και τις Κίνα, Ινδία ως φίλιες, ή καλύτερα ως στρατηγικούς εταίρους, ενώ τις ΗΠΑ και τους πλησιέστερους συμμάχους της ως εχθρούς και πιο συγκεκριμένα ως εχθρική δύναμη και πιθανό εχθρό (NATO, 2021). Ωστόσο, η περιοχή της Υποσαχάριας Αφρικής δεν αποτέλεσε προτεραιότητα της ρωσικής διπλωματίας για δεκαετίες κυρίως λόγω των περιορισμένων οικονομικών πόρων και των δυνατοτήτων των χωρών της Μαύρης Ηπείρου. Το 2013, η Ρωσία ανακοίνωσε την ανανέωση του ενδιαφέροντός της για τη σύσφιξη των σχέσεων της με τις αφρικανικές χώρες και πλέον διαμορφώνει τις πολιτικές της ξεχωριστά με κάθε χώρα της Υποσαχάριας Αφρικής, προκειμένου να επιτύχει τους στρατηγικούς της σκοπούς αλλά και να περιορίσει την επιρροή της Δύσης στην ευρύτερη περιοχή (Giles, 2013).

Το 2016, ο Πρόεδρος Putin σε δηλώσεις του ανέφερε ότι η Ρωσία είναι έτοιμη να αποκαταστήσει τη συνεργασία με τις αφρικανικές χώρες ενισχύοντας τις επενδύσεις, το εμπόριο και την ανθρωπιστική βοήθεια (Elbassoussy, 2021). Ως εκ τούτου, μπορούμε να ορίσουμε και να αναλύσουμε στη συνέχεια τις μεθόδους διείσδυσης και επέκτασης της Ρωσικής Στρατηγικής στην Υποσαχάρια Αφρική. Αυτοί είναι οι συνεργασίες με άλλες χώρες και οι διμερείς συμφωνίες, η στρατιωτική διπλωματία και η οικονομική διπλωματία. Επιπλέον, ως επιμέρους εργαλεία της ρωσικής επιρροής είναι και τα εργαλεία «ήπιας ισχύος», στα οποία εντάσσονται τα δίκτυα ΜΜΕ «Sputnik» και «RT», καθώς και τα ρωσικά πολιτισμικά κέντρα τα οποία έχουν ιδρυθεί σε αριθμό χωρών της περιοχής και τα οποία διεξάγουν σεμινάρια, εκπαιδευτικά προγράμματα και προωθούν τη ρωσική γλώσσα και πολιτισμό (Ramani, 2020).

4.2 Μέθοδοι ρωσικής διείσδυσης

4.2.1 Συνεργασία -Διμερείς Συμφωνίες

Σε επίπεδο διμερών σχέσεων η Ρωσία έχει πραγματοποιήσει μια σειρά υψηλού επιπέδου επαφών στις οποίες συμμετέχουν κυρίως ο ΥΠΕΞ S. Lavron και ο Αναπληρωτής ΥΠΕΞ και Ειδικός Αντιπρόσωπος του Προέδρου Putin για τη Μ. Ανατολή και την Αφρική, Μ. Bogdanov. Από το 2016, οι S. Lavron και Μ. Bogdanov, έχουν πραγματοποιήσει μια σειρά επισκέψεων σε αφρικανικές χώρες όπως η Αγκόλα, η Ναμίμπια, η Μοζαμβίκη, η Ζιμπάμπουε, η Αιθιοπία. Αντίστοιχα, από το 2017 περίπου 15 ΥΠΕΞ αφρικανικών χωρών επισκέφθηκαν τη Μόσχα. Στο πλαίσιο της ενίσχυσης των διμερών σχέσεων η Μόσχα διατηρεί μεγάλο αριθμό συμφωνιών τόσο σε στρατιωτικό επίπεδο όσο και σε εμπορικό (Πίνακας 2). Στρατηγική της καλλιέργειας της ρωσικής επεκτατικής πολιτικής είναι η χρησιμοποίηση προς όφελός της του αποικιοκρατικού παρελθόντος των δυτικών χωρών στην Αφρική αποδίδοντας τα προβλήματα της Ηπείρου στις δυτικές πολιτικές των προηγούμενων δεκαετιών, επιχειρώντας να δημιουργήσει αντιδυτικό κλίμα (Elbassoussy, 2021).

Πίνακας 2 Συμφωνίες (τρέχουσες & προς υπογραφή) της Ρωσίας με χώρες της Αφρικής (Πηγή: Haruna & Abdul Salam, 2021)

Agreements	Key African Countries
Natural Resources	Angola, Botswana, Cameroon, Central African Republic, Egypt, Ghana, Guinea, Mozambique, Libya, Nigeria, Sudan, Zambia, Zimbabwe
Arms Sales	Algeria, Angola, Burkina Faso, Cameroon, Central African Republic, Egypt, Ethiopia, Libya, Nigeria, Sudan, Uganda, Zambia, Zimbabwe
Security Cooperation	Angola, Central African Republic, Egypt, Madagascar, Mozambique, Somalia, Somaliland, South Africa, Sudan
Counter-Terrorism	Chad, Nigeria, Somalia
Nuclear Power Technology	Angola, Egypt, Ethiopia, Namibia, Rwanda, South Africa, Sudan, Zambia
Hydropower Construction	Angola, Equatorial Guinea, Namibia, Zambia
Railway Construction	Angola, Guinea, Nigeria

Επιπλέον, επιδιώκει να εκμεταλλευθεί το γεγονός ότι, οι αφρικανικές χώρες αποτελούν το μεγαλύτερο γεωγραφικό σύνολο ψήφων σε επίπεδο διεθνών οργανισμών και να εξασφαλίσει την υποστήριξή τους σε ζητήματα που την αφορούν σε διεθνές επίπεδο (Caliskan, 2021). Την 23 Οκτ 19, πραγματοποιήθηκε η 1η Σύνοδος Κορυφής Ρωσίας – Αφρικής στο Sochi της Ρωσίας (Εικόνα 10), με τη συμμετοχή των ηγετών από 40 αφρικανικές χώρες. Στην ομιλία του ο Ρώσος Πρόεδρος V. Putin έθεσε ως στόχο για τα επόμενα 4-5 χρόνια το διπλασιασμό του εμπορίου

και ανέφερε πως η Μόσχα θα συνεχίσει να διαγράφει χρέη αφρικανικών χωρών ύψους (Haruna & Abdul Salam, 2021). Επιπλέον, στο τέλος της Συνόδου Κορυφής, οι συμμετέχοντες υπέγραψαν συμφωνία η οποία έθετε τους στόχους για την περαιτέρω ανάπτυξη της συνεργασίας Ρωσίας -Αφρικής σε όλες τις διαστάσεις: πολιτική, ασφάλεια, οικονομία, επιστήμη και τεχνολογία και πολιτισμό. Συνολικά υπογράφηκαν 92 συμφωνίες, συμβάσεις και μνημόνια συμφωνίας η εμπορική αξία των οποίων 12,5 δις \$ (Kortunov,2020).

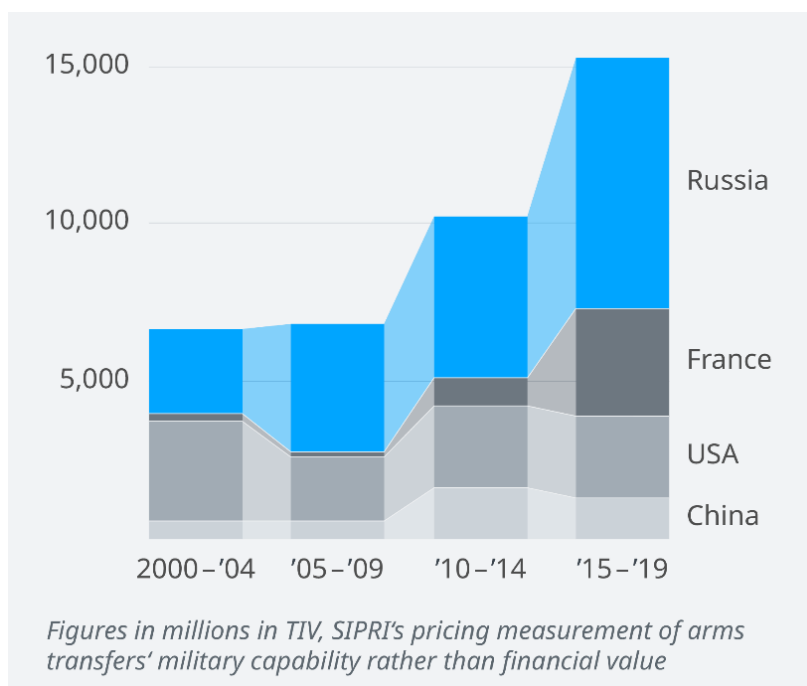

Εικόνα 11 1η Σύνοδος Κορυφής Ρωσίας – Αφρικής στο Sochi της Ρωσίας (Πηγή: Gershkovich, 2019)

Από το 2016, η Ρωσία έχει αυξήσει τις διμερείς στρατιωτικές συνεργασίες της με τις χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής εκμεταλλευόμενη τις συνεχιζόμενες τοπικές και περιφερειακές συγκρούσεις, τις εξαγωγές αμυντικού υλικού και τις συμφωνίες ανταλλαγής πληροφοριών. Σε ότι αφορά στο πλαίσιο των ειρηνευτικών αποστολών του ΟΗΕ, η Ρωσία διατηρεί παρουσία στο Κονγκό, στην Ακτή Ελεφαντοστού, στη Λιβερία, στο Σουδάν και στο Ν. Σουδάν, ενώ έχει αποστείλει κατά καιρούς ανθρωπιστική βοήθεια σε χώρες όπως η Αγκόλα, το Τζιμπουτί, η Αιθιοπία, η Γουϊνέα, η Κένυα, το Μάλι, η Σομαλία, το Σουδάν και η Ζιμπάμπουε. Ως εκ τούτου, για τις χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής, η Ρωσία αντιπροσωπεύει έναν εναλλακτικό συνομιλητή κυρίως σε περιπτώσεις επιδείνωσης των σχέσεών τους με τις δυτικές χώρες, μία εναλλακτική πηγή χρηματοδότησης, δεδομένου και του υψηλού δημοσίου χρέους της πλειοψηφίας των εν λόγω χωρών, καθώς και μία επιπλέον επιλογή για προσέλκυση επενδύσεων. Επίσης, η Ρωσία σε πολλές περιπτώσεις προσφέρει την απαραίτητη τεχνογνωσία και τα μέσα για την εκμετάλλευση του ορυκτού πλούτου των αφρικανικών κρατών, ενώ σε διεθνές επίπεδο παρέχει συχνά υποστήριξη σε αφρικανικές χώρες, κυρίως ως μόνιμο μέλος του Σ.Α του ΟΗΕ, αποτρέποντας την επιβολή κυρώσεων ή εμπάργκο (Haruna & Abdul Salam, 2021).

4.2.2 Στρατιωτική Διπλωματία

Η παρουσία της Ρωσικής Ομοσπονδίας στην Υποσαχάρια Αφρική έχει ενισχυθεί τα τελευταία χρόνια, κυρίως μέσω στρατιωτικών συμφωνιών. Η Μόσχα δίνει μεγάλη βαρύτητα στη Ρωσική παρουσία στην Αφρικανική Ήπειρο, ενώ η εμπλοκή της στην Κεντροαφρικανική Δημοκρατία, με την οποία έχει αναπτύξει στενούς δεσμούς τα τελευταία χρόνια, θεωρείται κομβικής σημασίας. Η Κεντροαφρικανική Δημοκρατία είναι μια από τις φτωχότερες και πιο ασταθείς χώρες της Αφρικής παρόλο που είναι πλούσια σε φυσικούς πόρους, όπως διαμάντια και ουράνιο. Σε ότι αφορά στη χρησιμοποίηση ναυτικών και αεροπορικών βάσεων στην Αφρική, υφίσταται μια σειρά από συμφωνίες με την Γουϊνέα και την Μοζαμβίκη, ενδιαφέρον για τη δημιουργία βάσης στη Σομαλία, προσφορά από τις Ερυθραία και Σουδάν για δημιουργία ναυτικής βάσης στην Ερυθρά Θάλασσα (Daniel & Shubin, 2018). Ως μέσω άσκησης στρατιωτικής διπλωματίας είναι και οι πωλήσεις εξοπλισμών καθόσον η Ρωσία είναι ένας από τους σημαντικότερους δρώντες στον τομέα των πωλήσεων αμυντικού υλικού στην Αφρική. Από το 2016 έως το 2020, οι εξαγωγές στρατιωτικών εξοπλισμών στην Αφρική αποτέλεσαν το 18% των συνολικών πωλήσεων της ρωσικής αμυντικής βιομηχανίας παγκοσμίως, αύξηση κατά 23% σε σύγκριση με την περίοδο 2011-2015. Στο παραπάνω αξίζει να σημειωθεί ότι η Ρωσία είχε θέσει τις βάσεις όσον αφορά τις εταιρικές σχέσεις της με την Αιθιοπία αφού κατά τη διάρκεια του πολέμου του 1998-99 και 2003-04 η Αιθιοπία παρέλαβε εξοπλισμό αξίας 245 και 407 εκατ. \$ αντίστοιχα (Ramani, 2020). Ως εκ τούτου, από το 2016-2020 η Ρωσία αποτέλεσε το μεγαλύτερο εξαγωγέα όπλων στην Υποσαχάρια Αφρική αντιπροσωπεύοντας το 30% των συνολικών εισαγωγών όπλων στη περιοχή (Εικόνα 11) (Kondratenko, 2020).

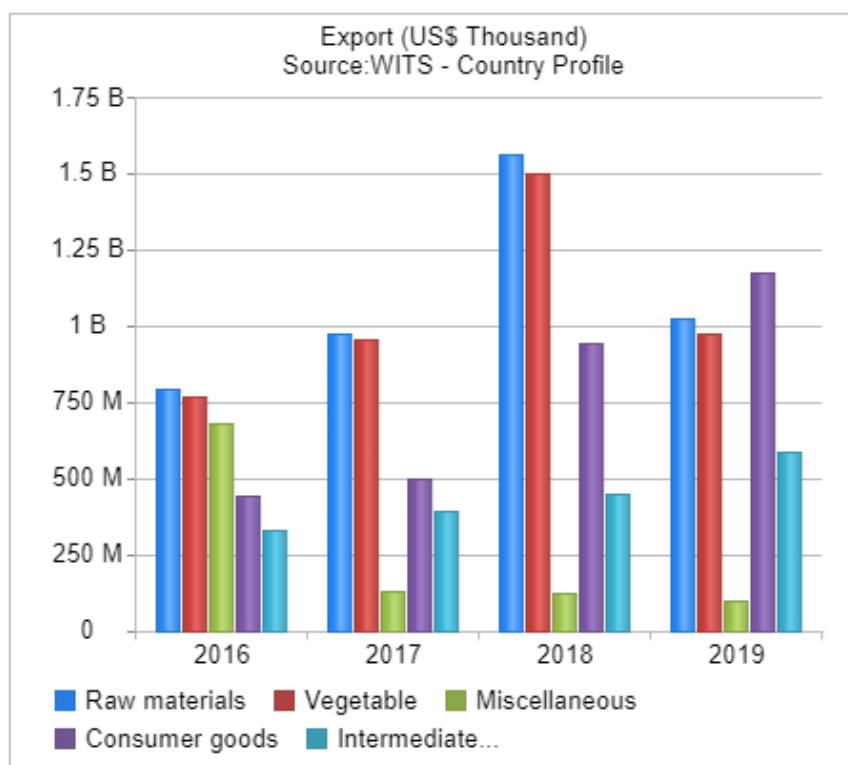

Εικόνα 12 Εξαγωγές όπλων στην Αφρική από Ρωσία, ΗΠΑ, Γαλλία και Κίνα σε εκατ. TIV - Total Investment Value (Πηγή: SIPRI, 2020)

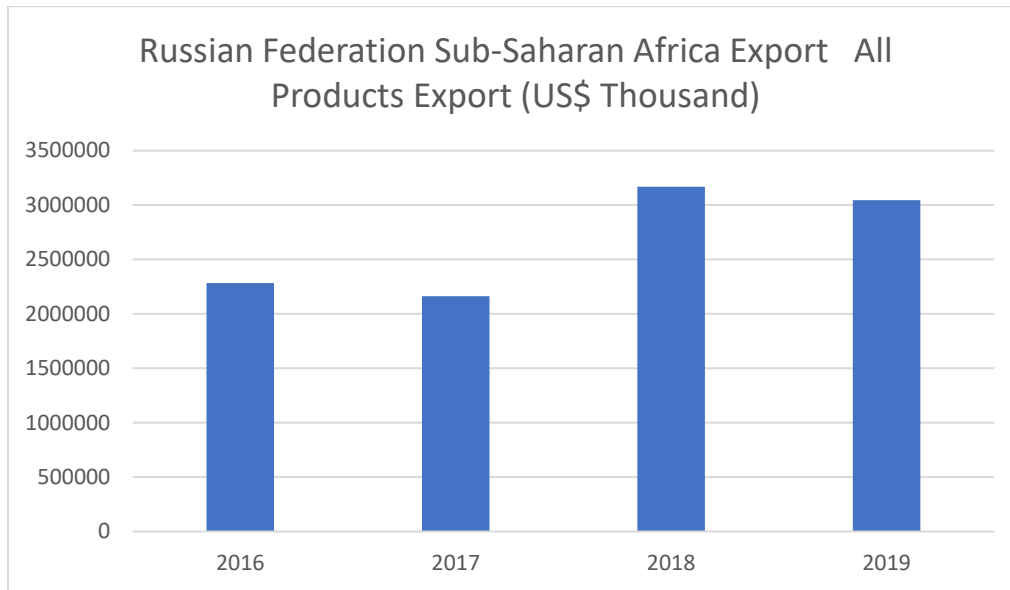
Πέραν των συμφωνιών για την πώληση ρωσικών οπλικών συστημάτων, η Μόσχα επιδιώκει μακροπρόθεσμα τη δημιουργία και την εξασφάλιση ναυτικών και αεροπορικών βάσεων στην Υποσαχάρια Αφρική προκειμένου να επεκτείνει τη δυνατότητά της για διεξαγωγή στρατιωτικών επιχειρήσεων. Επιπλέον ως Στρατιωτική Διπλωματία μπορεί να θεωρηθεί και η εκμετάλλευση των περιφερειακών κρίσεων στη περιοχή. Από το 2016, η Ρωσία επανειλημμένα επισημαίνει τις προκλήσεις και τους κινδύνους ασφαλείας που πηγάζουν από την Αφρική, συμπεριλαμβανομένων των φαινομένων των μεταναστευτικών ροών, της πειρατείας και της τρομοκρατίας. Συνεπώς η Μόσχα παρουσιάζεται ως εγγυητής της ασφάλειας και της σταθερότητας μέσω της αναβάθμισης των σχέσεών της με τις χώρες της Αφρικής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση της Κεντρο-Αφρικανικής Δημοκρατίας στην οποία η Ρωσία προώθησε στρατιωτικούς εξοπλισμούς, παρά το εμπάργκο του ΟΗΕ, με αντάλλαγμα την υπογραφή συμβολαίων για την εκμετάλλευση των ορυχείων της χώρας από ρωσικές εταιρίες (Elbassoussy, 2021).

4.2.3 Οικονομική Διπλωματία

Από το 2014, η Ρωσία έχει επιδείξει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ενίσχυση της οικονομικής της συνεργασίας με τις χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής, το οποίο εντάθηκε μετά την επιβολή κυρώσεων από τη Δύση για το ζήτημα της Ουκρανίας (Haruna & Abdul Salam, 2021). Στον τομέα του εμπορίου, από το 2016-2019 το σύνολο των συναλλαγών με τις χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής ανήλθε περίπου στα 10,5 δισ \$ (Εικόνας 12 & Εικόνα 13), καταδεικνύοντας μια αυξητική τάση (World Integrated Trade Solution, 2021).

Εικόνα 13 Εξαγωγές Προϊόντων Ρωσίας στην Υποσαχάρια Αφρική (Πηγή: Worldbank, 2021)

Εικόνα 14 Οικονομικά στοιχεία Εξαγωγών Προϊόντων Ρωσίας στην Υποσαχάρια Αφρική σε \$ (Πηγή: Worldbank, 2021)

Επιπρόσθετα, η Ρωσία προσφέρει υποτροφίες και θέσεις σε προγράμματα σπουδών ανώτατης εκπαίδευσης σε φοιτητές από τις περισσότερες χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής, καθώς και θέσεις για φοίτηση σε 59 από τα 65 ρωσικά στρατιωτικά πανεπιστήμια. Το 2017, περισσότεροι από 1.800 φοιτητές από αφρικανικές χώρες έλαβαν υποτροφία για σπουδές στη Ρωσία, ενώ ο συνολικός αριθμός των Αφρικανών φοιτητών που σπουδάζουν σε ρωσικά εκπαιδευτικά ιδρύματα ξεπερνά τις 15.000 (Signe, 2019). Συμπερασματικά, σε επίπεδο εμπορικών συναλλαγών η Ρωσία εξακολουθεί να βρίσκεται «πίσω», καθώς η αξία των συναλλαγών Αφρικής και Ευρωπαϊκής Ένωσης έφτασε τα 275 δις. \$, 200 δις με την Κίνα, 70 δις. με την Ινδία, 53 δις. Με Τις ΗΠΑ και \$ 20 δις. με την Τουρκία (Kalika, 2019). Ίσως αυτός να ήταν και ο λόγος που ώθησε τον Ρώσο Πρόεδρο Putin, να ανακοινώσει στη σύνοδο του Σύνοδος Κορυφής Ρωσίας – Αφρικής στο Sochi πρόθεσή του να διπλασιάσει την εμπορική αξία την επόμενη πενταετία (Niba, 2019).

4.3 Ενεργειακά

Όπως αναφέρθηκε στην εισαγωγή του 3^{ου} κεφαλαίου, η ύπαρξη φυσικών πόρων στην Υποσαχάρια Αφρική αποτελεί καθοριστικό παράγοντα εγκαθίδρυσης και ανάπτυξης ξένων επενδυτών σε αυτή. Ως εκ τούτου, ενώ η Ρωσία διαθέτει ένα από τα μεγαλύτερα αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου, εντούτοις αναζητά νέες περιοχές για μελλοντική παραγωγή πετρελαίου, φυσικού αερίου και ανάπτυξης των δυνατοτήτων της σε πυρηνική ενέργεια και ορυκτό πλούτο, ώστε να διασφαλίσει το οικονομικό της συμφέρον.

Κατά συνέπεια, η ρωσο-αφρικανική συνεργασία αναμένεται να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στην αντιμετώπιση των στόχων της ενεργειακής πολιτικής της Ρωσίας για την επόμενη δεκαετία (Haruna & Abdul Salam, 2021).

4.3.1 Πυρηνική Ενέργεια

Η Ρωσία χρησιμοποιεί τις δυνατότητες συνεργασίας στον τομέα της πυρηνικής ενέργειας ως μέσο για την ενίσχυση της παρουσίας της στην Υποσαχάρια Αφρική, καθώς εκτιμά τον τομέα της ενέργειας ως σημαντικό εργαλείο προώθησης της εξωτερικής της πολιτικής και εξασφάλισης μακροπρόθεσμης επιρροής. Κύριο μέσο υλοποίησης της εν λόγω στρατηγικής είναι ρωσικές εταιρίες ενέργειας (Εικόνα 9) και η σύναψη συμβολαίων και μνημονίων συνεργασίας στον εν λόγω τομέα, με χώρες της περιοχής που έχουν εκφράσει ενδιαφέρον για την ανάπτυξη του τομέα της πυρηνικής ενέργειας. Η Ρωσία βρίσκεται σε διαπραγματεύσεις με τη Νιγηρία, τη Ν. Αφρική και το Σουδάν για την κατασκευή πυρηνικών αντιδραστήρων. Ρωσικές εταιρίες υδρογονανθράκων δραστηριοποιούνται στην Αγκόλα, τη Νιγηρία και την Ουγκάντα, ενώ η Μόσχα επιδιώκει την προώθηση της συνεργασίας στους τομείς της εναλλακτικής παραγωγής ενέργειας με το Καμερούν, την Αιθιοπία, την Γκαμπόν και τη Ν. Αφρική (Elbassoussy, 2021).

Εικόνα 15 Κύριες ρωσικές εταιρίες ενέργειας (Πηγή: Baobab, 2019)

4.3.2 Υδρογονάνθρακες

Η Ρωσία έχει εκφράσει ενδιαφέρον για την εκμετάλλευση των αποθεμάτων υδρογονανθράκων που διαθέτουν χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής όπως η Αγκόλα, το Σουδάν και το Ν. Σουδάν, ενώ κάποιες από τις μεγαλύτερες ρωσικές εταιρίες υδρογονανθράκων (Lukoil, Rosneft, και Tatneft) δραστηριοποιούνται ήδη στην περιοχή. Πέραν των ρωσικών εταιριών, η Μόσχα έχει

ιδρύσει εταιρίες υδρογονανθράκων σε χώρες της περιοχής όπως οι Talaveras και Oando στη Νιγηρία (Elbassoussy, 2021). Η Μόσχα επιδίωξε την ανάληψη, από τη Rosatom, της κατασκευής του αγωγού φυσικού αερίου Trans-Saharan, από τη Νιγηρία έως τη Δ. Ευρώπη. Ωστόσο οι ισχυρές αντιρρήσεις από πλευράς Ε.Ε δεν επέτρεψαν την πραγμάτωση του εν λόγω σχεδίου (Giles, 2013).

4.3.3 Ορυκτοί Πόροι

Η περιοχή της Υποσαχάριας Αφρικής θεωρείται πλούσια σε ορυκτά κοιτάσματα, τα οποία ωστόσο παραμένουν, σε μεγάλο ποσοστό, ανεκμετάλλευτα λόγω ελλείψεων σε υποδομές και κεφάλαια. Η Ρωσία στον τομέα αυτό προφέρει την απαραίτητη τεχνογνωσία κυρίως μέσω εταιριών όπως η Alrosa, η RusAl και η Norilsk Nickel, οι οποίες δραστηριοποιούνται στην περιοχή (Baobab, 2019). Η RusAl έχει πραγματοποιήσει επενδύσεις ύψους 300 εκατ. \$ στη Γουϊνέα και δραστηριοποιείται στη Ν. Αφρική, τη Σιέρρα Λεόνε, τη Ναμίμπια και την Αγκόλα, στην οποία ελέγχει το 60% της εξόρυξης διαμαντιών (Caliskan, 2021). Κυριότερα μεταλλεύματα για τα οποία υφίστανται συμφωνίες με ρωσικές εταιρίες είναι τα διαμάντια, ο χρυσός, ο χαλκός, ο σίδηρος, ο βωξίτης και το ουράνιο. Συνολικά, ρωσικές εταιρίες δραστηριοποιούνται στους τομείς ορυκτών πόρων και ορυχείων σε 24 χώρες² της Υποσαχάριας Αφρικής (Elbassoussy, 2021).

4.4 Η Ρωσία στο Κέρασ

Στη παρούσα υποενότητα αναλύεται η ρωσική παρουσία στις χώρες του Κέρατος και σκιαγραφείται ο νέος ρόλος που φαίνεται να αναλαμβάνει η Ρωσία σε αυτό. Στο τέλος της υποενότητας παρουσιάζεται συγκεντρωτικός πίνακας με την εμπλοκή της Ρωσίας στις υπό εξέταση χώρες.

4.4.1 Παρουσία Ρωσίας στο Σουδάν

Το Σουδάν αποτελεί το σημαντικότερο στρατηγικό εταίρο της Ρωσίας στην περιοχή. Το Νοέμβριο του 2017, ο τότε Πρόεδρος Al-Bashir πραγματοποίησε επίσημη επίσκεψη στη Μόσχα κατά τη διάρκεια της οποίας υπογράφηκαν μια σειρά από συμφωνίες μεταξύ των οποίων η προμήθεια Α/Φ Su-30/35, Α/Α συστημάτων S-300, πολεμικών πλοίων κ.ά. Επιπλέον, Ρώσοι Αξικοί συμμετέχουν στην εκπαίδευση των σουδανικών ΕΔ, ενώ το αεροδρόμιο του Khartoum διατίθεται για την εξυπηρέτηση ρωσικών αεροσκαφών. Επιπλέον, το 2017, Ρωσία και Σουδάν υπέγραψαν μνημόνιο συνεργασίας στο τομέα της πυρηνικής ενέργειας καθώς και για την κατασκευή πυρηνικού εργοστασίου. Η ρωσική Rosatom έχει χαρακτηρίσει το Σουδάν ως την πλέον συνεργάσιμη χώρα στον τομέα της πυρηνικής ενέργειας (Elbassoussy, 2021). Τον

² Αγκόλα, Μποτσουάνα, Μπουρκίνα Φάσο, Μπουρουντί, Καμερούν, Κεντρο-Αφρικανική Δημοκρατία, Τσάντ, Κονγκό, Ερυθραία, Γκαμπόν, Γουϊνέα, Αιθιοπία, Γκάνα, Λιβερία, Μαδαγασκάρη, Μάλι, Μοζαμβίκη, Ναμίμπια, Νίγηρας, Νιγηρία, Ν. Αφρική, Σουδάν, Τανζανία, Ζιμπάμπουε.

Αυγούστου 2020, στο πλαίσιο του στρατιωτικού-τεχνικού φόρουμ «ARMY - 2020» που πραγματοποιήθηκε κοντά στη Μόσχα, η Ρωσία υπέγραψε συμβάσεις προμήθειας όπλων και στρατιωτικού υλικού μεταξύ άλλων χωρών και με το Σουδάν. Το Νοέμβριο του 2020, η Ρωσία ανακοίνωσε συμφωνία η οποία αφορούσε τη δημιουργία ενός κέντρου υλικοτεχνικής υποστήριξης στο Σουδάν, στο οποίο θα πραγματοποιούνται εργασίες επισκευής και ανεφοδιασμού, καθώς και παροχή ξεκούρασης για μέλη πληρωμάτων. Η χωρητικότητα της εγκατάστασης αφορά σε 300 άτομα, καθώς και τέσσερα πλοία - συμπεριλαμβανομένων των πυρηνοκίνητων και η συμφωνία θα ισχύει για 25 χρόνια. Σύμφωνα με τη συμφωνία, η Ρωσία θα έχει επίσης το δικαίωμα να μεταφέρει όπλα, πυρομαχικά και εξοπλισμό μέσω των λιμένων και των αεροδρομίων του Σουδάν. Ωστόσο, εκκρεμεί η επικύρωση της συμφωνίας από τη σουδανική Βουλή, που στερείται εξουσιών να το πράξει, λόγω της μεταβατικής περιόδου που διανύει η χώρα.

4.4.2 Παρουσία Ρωσίας στη Σομαλία

Η Μόσχα επιδιώκει να εκμεταλλευθεί την ανάγκη των τοπικών κυβερνήσεων για την αντιμετώπιση τρομοκρατικών οργανώσεων όπως η al-Shabaab. Το 2016, η Μόσχα αποκατέστησε διπλωματικές σχέσεις με τη Σομαλία και τον Απρίλιο του 2016, ο τότε Πρωθυπουργός της Σομαλίας, Om. Sharmarke, ζήτησε τη βοήθεια της Ρωσίας προκειμένου οι ΕΔ της χώρας να αντιμετωπίσουν τα φαινόμενα της τρομοκρατίας (Εικόνα 15).

Εικόνα 16 Συνάντηση Ρώσου ΥΠΕΞ Σεργκέι Λαβρόφ και Π/Θ Σομαλίας Αμπντιρασίντ Αλί Σαρμάρκε τον Απρίλιο του 2016 (Πηγή: Ramani, 2020)

Ωστόσο, η διεθνής απομόνωση της Σομαλίας καθώς και το εμπάργκο όπλων που επιβλήθηκε, έχουν περιορίσει σε μεγάλο βαθμό την παρουσία της Ρωσίας στη χώρα, παρά το ενδιαφέρον της πρώτης για προμήθεια Α/Φ και αρμάτων από τη Μόσχα (Ramani, 2020). Την 28 Ιανουαρίου 2020, οι New York Times επικαλέστηκαν ανώνυμη πηγή του Πενταγώνου, κατά την οποία ισχυρίστηκαν ότι η Ρωσία ενδιαφέρεται για την κατασκευή στρατιωτικής βάσης στο λιμάνι

Berbera της Σομαλίας. Η βάση αυτή, θα επέτρεπε στη Ρωσία να προβάλλει το ηγετικό της προφίλ απέναντι στις κινεζικές και αμερικανικές βάσεις στο Τζιμπουτί (New York Times, 2020).

4.4.3 Παρουσία Ρωσίας στην Αιθιοπία

Τον Αύγουστο του 2012, ο Αναπληρωτής ΥΠΕΞ και Ειδικός Αντιπρόσωπος του Προέδρου Putin για τη Μ. Ανατολή και την Αφρική, M. Bogdanov επισκέφθηκε μεταξύ άλλων την Αιθιοπία με σκοπό την εμβάθυνση των σχέσεων των δύο χωρών (Giles, 2013). Ακολούθως, από το 2014 και μετά η Ρωσία έχει υπογράψει κοινές συμφωνίες ασφάλειας με Αφρικανικές χώρες, συμπεριλαμβανομένης της Αιθιοπίας (Elbassoussy, 2021). Κατά τη Σύνοδο Κορυφής του Sochi το 2019, η ρωσική εταιρεία Rosatom υπέγραψε μνημόνιο συνεργασίας με την Αιθιοπία στον τομέα της πυρηνική ενέργεια η οποία περιλαμβάνει τη δημιουργία εκπαιδευτικού κέντρου για την πυρηνική επιστήμη και την κατασκευή πυρηνικού εργοστασίου. Η στρατηγική απόφαση της Ρωσίας για διαγραφή μερικού χρέους των χωρών της Αφρικής, ήτοι 163,6 εκατ. \$ για την Αιθιοπία, οδήγησε στην αύξηση των πωλήσεων όπλων καθώς και στη δημιουργία εύφορου εδάφους για μελλοντικές εμπορικές συναλλαγές. Αποτέλεσμα ήταν, το Russian International Affairs Council να κατατάξει το 2017 την Αιθιοπία ως μία από τις πέντε σημαντικότερες αφρικανικές αγορές όπλων (Ramani, 2020). Επιπλέον, τον Ιούλιο του 2021, κατά τη διάρκεια του 11^{ου} στρατιωτικού τεχνολογικού Αιθιο-ρωσικού φόρουμ στην Addis Abeba, οι δύο χώρες υπέγραψαν μνημόνια συνεργασίας γεγονός το οποίο επιβεβαιώνει την ισχυροποίηση των σχέσεων των δύο χωρών (Tsegaye, 2021).

4.4.4 Παρουσία Ρωσίας στην Ερυθραία

Τον Αύγουστο του 2018, ο ΥΠΕΞ της Ρωσίας S. Lavrov ανακοίνωσε τη πρόθεση της χώρας του για την κατασκευή ενός κέντρου logistics στην Ερυθραία το οποίο όπως υποστήριξε θα ωφελούσε και θα αναβάθμιζε τις εμπορικές σχέσεις των δύο χωρών. Τον Οκτώβριο του 2019, η Ρωσία αποκάλυψε το ενδιαφέρον της Ερυθραίας για αγορά ρωσικών πυραύλων, ελικοπτέρων και φορητού οπλισμού με την παράδοση αυτών να ξεκινάει το 2020. Ως εκ τούτου, η Μόσχα ως δεύτερος μεγαλύτερος εξαγωγέας όπλων παγκοσμίως, χρησιμοποιεί το εμπόριο όπλων ως σημείο επαφής με την Asmara με σκοπό την περαιτέρω εγκαθίδρυση μελλοντικών πολιτικών, στρατιωτικών και επιχειρηματικών προοπτικών στην ευρύτερη περιοχή (Ogulturk, 2017).

4.4.5 Παρουσία Ρωσίας στο Τζιμπουτί

Το Τζιμπουτί αποτελεί μια από τις σημαντικότερες χώρες με μικρή έκταση και πληθυσμό, ανύπαρκτους πόρους, αλλά με μεγάλη στρατηγική σημασία. Σε σύγκριση με τις γειτονικές χώρες, αποτελεί τη σταθερότερη στο Κέρασ αφού αποφεύγει την εμπλοκή με την τρομοκρατία, την πειρατεία, τις απειλές στην Ερυθρά Θάλασσα, το στενό Bab-el-Mandeb και τον Κόλπο του Aden καθώς και με τις εγκληματικές δραστηριότητες στη Σομαλία. Επίσης, ο πόλεμος Αιθιοπίας-Ερυθραίας αύξησε τη στρατηγική σημασία της χώρας. Παρόλο που η Ρωσία δεν έχει

πείσει προς το παρόν το Τζιμπουτί για τη δημιουργία δικής της ναυτικής βάσης, προφανώς λόγω πιέσεων των ΗΠΑ, εντούτοις η Κίνα επιτρέπει στη Ρωσία να χρησιμοποιεί τη δική της βάση στη χώρα (όπως έγινε το 2015, όταν η Κίνα επέτρεψε να προσαράξει το Αεροπλανοφόρο Admiral Kuznetsov με σκοπό η Ρωσία θα έχει απευθείας σύνδεση με το θέατρο επιχειρήσεων στη Συρία). Στο πλαίσιο αυτό και δεδομένου των θετικών σινωρωσικών σχέσεων, δύναται η Ρωσία να χρησιμοποιεί και να εκμεταλλεύεται τις εμπορικές υποδομές της Κίνας στο Doraleh, καθώς και του σιδηροδρομικού και οδικού δικτύου που συνδέουν τη χώρα με την Αιθιοπία, ήτοι τον Αφρικανικό Δρόμο του Μεταξιού, με σκοπό την αύξηση των εμπορικών της δραστηριοτήτων (Ogulturk, 2017). Επιπρόσθετα, στρατηγικό όφελος της Ρωσίας στο Τζιμπουτί λόγω Κίνας θα μπορούσε να είναι το γεγονός ότι η παρουσία της στρατιωτικής βάσης των Κινέζων στο Τζιμπουτί διασφαλίζει την ασφάλεια των στενών Bab-el-Mandeb, καθόσον η Μόσχα δεν χρειάζεται να επενδύσει οικονομικούς πόρους για την προστασία του εμπορικού περάσματος. Ως εκ τούτου, η κινεζική ομπρέλα ασφαλείας στη περιοχή αποτελεί ένα σημαντικό όφελος από τη Μόσχα (Ramani, 2020). Ωστόσο, η περαιτέρω στρατιωτική επέκταση την Κίνας στη περιοχή του Κέρατος, θα πρέπει να ανησυχήσει τη Ρωσία λόγω της αύξησης των συντελεστών ισχύος της Κίνας και συγκεκριμένα της τεχνολογικής ανάπτυξης, της αύξησης των στρατιωτικών εξοπλισμών, της οικονομικής επιρροής και των δημογραφικών στοιχείων. Τα παραπάνω είναι πιθανόν ότι, θα αποτελέσουν πεδία έντονου προβληματισμού για τη Ρωσία, που ενδεχομένως μακροπρόθεσμα, θα την οδηγήσουν σε επαναπροσδιορισμό της σχέσης της με την Κίνα

Πίνακας 3 Ανακεφαλαιωτικός πίνακας σχέσεων Ρωσίας με χώρες Κέρατος

	ΣΟΥΔΑΝ	ΣΟΜΑΛΙΑ	ΑΙΘΙΟΠΙΑ	ΕΡΥΘΡΑΙΑ	ΤΖΙΜΠΟΥΤΙ
ΡΩΣΙΑ	Εκμετάλλευση φυσικών πόρων	Συνεργασία στον τομέα της ασφάλειας	Ανάπτυξη πυρηνικής τεχνολογίας	Επιθυμία κέντρου logistics	Εκμετάλλευση ναυτικών υποδομών
	Πώληση όπλων	Καταπολέμηση τρομοκρατίας	Πώληση όπλων		
	Συνεργασία στον τομέα της ασφάλειας	Εκδήλωση επιθυμίας για δημιουργία στρατιωτικής			
	Ανάπτυξη πυρηνικής τεχνολογίας				
	Δημιουργία ναυτικής βάσης				

5 Προκλήσεις και Κίνδυνοι

5.1 Ανάλυση SWOT

Θα πραγματοποιήσουμε ανάλυση SWOT (Strengths-Weaknesses-Opportunities-Threats), ώστε να φωτιστούν οι πτυχές τόσο του **εσωτερικού** όσο και του **εξωτερικού** περιβάλλοντος των χωρών του **Κέρατος** της Αφρικής με σκοπό να εντοπίσουμε τους πιθανούς κινδύνους για το μέλλον από την εμπλοκή της **Ρωσίας** στο εσωτερικό του. Η ανάλυση SWOT εστιάζει στο Κέρας και τη θέση του στο διεθνές περιβάλλον με τις τρέχουσες ευκαιρίες, προβλήματα, δυνατότητες και απαιτήσεις του, καθώς επίσης και στη **Ρωσία** ως προς τις σχέσεις της με το Κέρας. Από την επεξεργασία του σχετικού αντικειμένου, καταλήξαμε στην περαιτέρω ανάλυση των τομέων της οικονομίας, την πολιτικής, των φυσικών πόρων και της κοινωνίας στην εν λόγω περιοχή.

Ρωσία στο Κέρας της Αφρικής

Εσωτερικό Περιβάλλον	
Ισχυρά Σημεία Υψηλές δυνατότητες ανάπτυξης Εκδημοκρατισμός Ηγεσία Πλουτοπαραγωγική Δύναμη Υπερπληθυσμός Γεωγραφική θέση	Αδυναμίες Εσωτερική αστάθεια Οικονομική κακοδιαχείριση Εδαφικές συγκρούσεις Τρομοκρατία-Εξτρεμισμός Παρεμβατικότητα τρίτων Χαμηλό επίπεδο διαβίωσης
Εξωτερικό Περιβάλλον	
Σημεία Εκμετάλλευσης Χρήση νέων τεχνολογιών Αναζήτηση νέων συνεργασιών Συμμετοχή σε παγκόσμιες διαδικασίες Οικονομικές Συμμαχίες Ανάπτυξη έργων υποδομής Επέκταση οικονομικών συμφωνιών	Απειλές Ανταγωνισμός στην αφρικανική αγορά Σχέσεις Ρωσίας-ΗΠΑ Στρατηγικός vs εμπορικός εταίρος Τρομοκρατία Κοινωνικές εντάσεις Γεωπολιτικός ανταγωνισμός Μέση Ανατολή

5.1.1 Ισχυρά σημεία

Τα τελευταία χρόνια οι χώρες της Κέρατος διέρχονται από μια διαδικασία εκδημοκρατισμού, μια διαδικασία η οποία αναπόφευκτα οδηγεί σε ευνοϊκότερη οικονομική διαχείριση. Οι υψηλές δυνατότητες ανάπτυξης της οικονομίας, όπως για παράδειγμα η εκμετάλλευση των φυσικών πόρων προσδίδουν στις χώρες του Κέρατος απεριόριστες δυνατότητες ανάπτυξης της οικονομίας τους. Παράλληλα, η στρατηγική γεωγραφική θέση του Κέρατος, το έθεσε στο μικροσκόπιο μεγάλων χωρών για αναζήτηση νέων οικονομικών και επενδυτικών προτάσεων. Η παρουσία διαφορετικών χωρών ποικίλει γεγονός το οποίο προσδίδει μεγάλο ανταγωνισμό. Αυτός με τη σειρά του, δίνει το πλεονέκτημα στις χώρες του Κέρατος να αποκτήσουν διπλωματικές διαπραγματεύσεις καθώς επίσης και να αναπτύξουν δίαυλους επικοινωνίας με χώρες -επενδυτές της επιλογής τους. Το παραπάνω αποτελεί τεράστιο πλεονέκτημα καθώς τους δίνεται η δυνατότητα επιλογής και διαπραγμάτευσης μεταξύ των ισχυρότερων χωρών του κόσμου κάτι το οποίο πριν μερικά χρόνια δεν ήταν επιλογή. Τέλος, η αύξηση του πληθυσμού προσδίδει επίσης πλεονέκτημα οικονομικής ανάπτυξης για την περιοχή καθόσον η Αφρικανική Τράπεζα Ανάπτυξης εκτιμά ότι έως το 2100 ο αριθμός των κατοίκων που θα φιλοξενεί η ήπειρος θα είναι 4,5 δισ.με μέσο όρο ηλικίας τα 25 από 1,3 δισ.που είναι σήμερα. Αυτό σημαίνει ότι η Αφρική διαθέτει ισχυρό ανθρώπινο δυναμικό, καταναλωτική δραστηριότητα τα οποία δύναται να μεταμορφώσουν την οικονομία της.

5.1.2 Αδυναμίες

Το γεγονός ότι η κρατική διαίρεση της Αφρικής δεν προήλθε σαν μια φυσική κοινωνικοπολιτική διεργασία, αλλά ως αποτέλεσμα των αποφάσεων των αποικιοκρατικών δυνάμεων, δημιούργησε δομικά πολιτικά προβλήματα στην ήπειρο. Το παραπάνω αποδεικνύεται από το γεγονός ότι στην Αφρική, τις τελευταίες δεκαετίες, έχουν πραγματοποιηθεί περίπου 100 πραξικοπήματα, 20 εμφύλιοι πόλεμοι και 10 γενοκτονίες με τις εθνοτικές και εδαφικές συγκρούσεις να «σιγοβράζουν» ακόμη και στις μέρες μας. Αποτέλεσμα των παραπάνω είναι οι έντονες προκλήσεις σε θέματα εσωτερικής ασφαλείας και σταθερότητας όπως η τρομοκρατία, ο ριζοσπαστισμός, η διαφθορά, οι εξωτερικές απειλές και η παρεμβατικότητα τρίτων χωρών. Επιπλέον, τα δομικά ζητήματα διακυβέρνησης και η οικονομική κακοδιαχείριση αποτελούν κύριους παράγοντες αστάθειας στις χώρες του στο Κέρατος καθόσον η υφιστάμενη οικονομική ανάπτυξη δεν επαρκεί για τη μείωση της ανεργίας στους νεανικούς πληθυσμούς, με αποτέλεσμα τη διατήρηση του αισθήματος πολιτικής δυσαρέσκειας η οποία οδηγεί συνήθως σε κοινωνικές αναταραχές.

5.1.3 Σημεία Εκμετάλλευσης

Σε συνέντευξή του ο Πρόεδρος Putin χαρακτήρισε την Αφρική ως την ήπειρο των ευκαιριών, επισημαίνοντας ότι η ενίσχυση των δεσμών της Ρωσίας με την Αφρική ήταν μία από τις προτεραιότητες της Μόσχας. Η πρώτη Σύνοδος Κορυφής στο Sochi ήταν μια «πρώτης τάξεως» ευκαιρία ώστε να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για μια μακροπρόθεσμη συνεργασία. Ως

εκ τούτου, οι χώρες του Κέρατος δύναται να εκμεταλλευθούν την ρωσική οικονομία, δεδομένων των νεοαποικιακών οικονομικών σχεδίων των δυτικών χωρών. Επιπλέον, η ρωσοαφρικανική συνεργασία δύναται να μειώσει και να περιορίσει τις μονοπωλιακές βλέψεις της Κίνας. Η τεχνολογική επανάσταση που λαμβάνει χώρα στην Αφρική, ανοίγει νέες ευκαιρίες για στενότερη συνεργασία μεταξύ της Αφρικής και Ρωσίας. Η χρήση νέων τεχνολογιών σε συνδυασμό με τη δημιουργία νέων έργων υποδομών σε παρθένες περιοχές υπόσχονται πολλά, τόσο στον επενδυτή όσο και στον αποδέκτη του έργου. Ως εκ τούτου η Ρωσία, μέσα από τη συνεργασία της με τις χώρες του Κέρατος καθώς και με την επέκταση των υπαρχουσών συμφωνιών, δύναται να αποκτήσει πρόσβαση σε μια μεγάλη και συνεχώς επεκτεινόμενη αγορά.

5.1.4 Απειλές

Οι απειλές που δύναται να προκύψουν από τη παρουσία της Ρωσίας στις χώρες του Κέρατος ποικίλουν. Η σύγκρουση των οικονομικών συμφερόντων είναι μεγάλη με τον ανταγωνισμό για την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων να αποτελεί πολλές φορές αιτία συγκρούσεων και εντάσεων. Στο πλαίσιο αυτό, η επέκταση της Ρωσίας στη περιοχή με τη δημιουργία ναυτικής βάσης στο Σουδάν δύναται να επιφέρει εντάσεις τόσο σε οικονομικό όσο και σε γεωπολιτικό επίπεδο. Αξίζει να σημειώσουμε ότι η ναυτική βάση στο Σουδάν θα βρίσκεται σε εγγύτητα με το θέατρο επιχειρήσεων της Μέσης Ανατολής. Ο γεωπολιτικός ανταγωνισμός Σαουδικής Αραβίας – Ιράν, η επέκταση των συγκρούσεων στην Υεμένη, το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν καθώς και η κατάσταση στη Συρία, αποτελούν κορυφαία ζητήματα ενδιαφέροντος των μεγάλων παικτών στη περιοχή. Επιπλέον, η δυναμική της παγκόσμιας τρομοκρατίας, αν και έχει απωλέσει τη γεωγραφική της αποτύπωση στην υπό εξέταση περιοχή, εντούτοις διατηρεί την επιχειρησιακή ικανότητα κατά τόπους και υπό προϋποθέσεις, να ανατρέψει αδύναμα κράτη. Επίσης, πολλές ρωσικές εταιρείες, συχνά εστιάζουν στην αποκόμιση κερδών αποκλειστικά και μόνο για το συμφέρον τους, το οποίο μπορεί να έρχεται σε αντίθεση με τα εθνικά συμφέροντα των χωρών. Τέλος, οι υπάρχουσες οικονομικές προκλήσεις που αντιμετωπίζει η Ρωσία στο εσωτερικό της, δύναται να την αποσπάσουν από τη δημιουργία μιας μακροπρόθεσμης στρατηγικής, καθιστώντας την συχνά σε εμπορικό εταίρο.

5.2 Κίνδυνοι για το Κέρας

Από τη παραπάνω ανάλυση θα προσπαθήσουμε να εξάγουμε τους σημαντικότερους κινδύνους για τη περιοχή του Κέρατος ως προς τη παρουσία και δραστηριοποίηση της Ρωσίας. Ωστόσο, η εξαγωγή των κινδύνων θα επικεντρωθεί κυρίως σε αυτούς που παρουσιάζουν γεωπολιτικό ενδιαφέρον χωρίς αυτό να σημαίνει ότι παραβλέπετε η σημαντικότητα των οικονομικών ή ενεργειακών κινδύνων που δύναται να εμφανιστούν στην υπό εξέταση περιοχή.

5.2.1 Κίνδυνος 1:Αύξηση τρομοκρατικής δραστηριότητας (Κ1)

Από το Κέρας της Αφρικής στα ανατολικά, ως και την Δυτική Αφρική υπάρχει ένα τόξο αστάθειας στο οποίο μια κρίση σε ένα κράτος μπορεί να επηρεάσει αλυσιδωτά τα γειτονικά κράτη. Η σύγκρουση των οικονομικών συμφερόντων είναι μεγάλη με τον ανταγωνισμό για την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων να αποτελεί πολλές φορές αιτία συγκρούσεων και εντάσεων. Ακόμα και κράτη που παρουσιάζουν μια σχετική θετική πολιτική και οικονομική πορεία μπορούν να βρεθούν σε πολιτική αστάθεια με ολέθριες συνέπειες. Η τρομοκρατική δραστηριότητα βρίσκει πρόσφορο έδαφος σε ασταθή πολιτικά κράτη, όπου υπάρχει ασυνέπεια ως προς τα σύνορα των κρατών και την εθνική ταυτότητα των πολιτών, και ταυτόχρονα υπάρχουν τα αυξανόμενα οικονομικά συμφέροντα των παγκόσμιων δρώντων. Επίσης οι οικονομίες των περιοχών αυτών είναι ιδιαίτερα αδύναμες και παρουσιάζουν σοβαρά κοινωνικά προβλήματα που πηγάζουν από την φτώχεια, τις επιδημίες και τις εμφύλιες συγκρούσεις. Επιπλέον, η ύπαρξη δικτύων οργανωμένου εγκλήματος ευνοεί την ανάπτυξη δικτύων τρομοκρατικών οργανώσεων. Ως εκ τούτου, η παρουσία πολλαπλών διεθνών δρώντων, οι διεθνείς επεμβάσεις και οι στρατηγικοί ανταγωνισμοί στην υπό εξέταση περιοχή οξύνουν και ευνοούν την ανάπτυξη τρομοκρατικών δράσεων. Επιπλέον, κοινωνικές συνθήκες όπου επικρατεί η διαφθορά, το ιστορικό βίας, η αποτυχία των ειρηνευτικών προσπαθειών, η περιθωριοποίηση μερίδας του πληθυσμού, η έλλειψη κοινωνικού διαλόγου και ο ταξικός και φυλετικός διαχωρισμός οδηγούν σε τρομοκρατικά φαινόμενα. Στη Σομαλία, οι εθνοτικές και πολιτικές συγκρούσεις μεταξύ των φυλών είναι συνεχής, ενώ παράλληλα τρομοκρατικές οργανώσεις εκμεταλλεύονται τα κενά εξουσίας/ισχύος, προκειμένου να ισχυροποιήσουν τις θέσεις τους. Ως εκ τούτου, η αύξηση της δράσης των ισλαμιστικών τρομοκρατικών οργανώσεων ενδεχομένως να οδηγήσει σε νέα μεταναστευτικά κύματα προς Βορρά.

5.2.2 Κίνδυνος 2: Διένεξη μεταξύ δυνάμεων NATO και Ρωσίας (Κ2)

Επί σχεδόν δύο δεκαετίες, η αύξηση της παρουσίας ξένων δυνάμεων στο Κέρας της Αφρικής έχει δημιουργήσει ένα αδιαφανές περιβάλλον ασφαλείας. Η αύξηση των στρατιωτικών βάσεων και η ανάπτυξη ναυτικών δυνάμεων σηματοδοτούν την αύξηση του γεωπολιτικού και γεωοικονομικού ενδιαφέροντος της περιοχής. Ως εκ τούτου, η επεκτατική πολιτική της Ρωσίας στο Κέρας εγκυμονεί κινδύνους για την αύξηση του ανταγωνισμού μεταξύ των ηγέτιδων οικονομικών δυνάμεων ο οποίος δύναται να οδηγήσει σε εντάσεις και ενδεχομένως σε συγκρούσεις. Με τη δημιουργία της ναυτικής βάσης της Ρωσίας στο Σουδάν, μετά τις ΗΠΑ και Κίνα, η Ρωσία θα είναι η τρίτη δύναμη που θα αποκτήσει ναυτική βάση στην Ερυθρά Θάλασσα. Ως εκ τούτου, το χειρότερο σενάριο το οποίο θα ήταν μια διένεξη μεταξύ δυνάμεων του NATO και Ρωσίας παραμένει ανοικτό.

5.2.3 Κίνδυνος 3: Επιδείνωση κρίσης στην Αιθιοπία λόγω GERD και Tigray (Κ3)

Ο κίνδυνος ανάφλεξης στην Αιθιοπία είναι μεγάλος, καθόσον η χώρα βρίσκεται σε σκιάδη ανταγωνισμό με Σουδάν και Αίγυπτο όσον αφορά το Grand Ethiopian Renaissance Dam (GERD).

Επιπλέον, στα Βόρεια της χώρας υφίσταται διαρκής σύγκρουση μεταξύ της κυβέρνησης της Addis Abeba και του Λαϊκού Απελευθερωτικού Μέτωπου (TPFL) της επαρχία του Tigray. Ως εκ τούτου και δεδομένης της κοινωνική δομής της Αιθιοπίας η οποία είναι εύθραυστη, ο κίνδυνος να μετατραπεί μια τοπική σύγκρουση σε εμφύλιο πόλεμο είναι μεγάλος. Η παρουσία της Ρωσίας ως μία από τις πέντε σημαντικότερες αφρικανικές αγορές οπλικών συστημάτων στην Αιθιοπία, ενισχύει τον κίνδυνο αύξησης της έντασης στη περιοχή.

5.2.4 Κίνδυνος 4: Ανακατανομή ισχύος στη Μέση Ανατολή (Κ4)

Το Κέρας της Αφρικής αποτελεί πεδίο μάχης για περιφερειακές αντιπαλότητες στη Μέση Ανατολή. Η Ερυθρά Θάλασσα επίσης, γίνεται μάρτυρας ενός αγώνα για πρόσβαση στα λιμάνια και τις στρατιωτικές βάσεις. Η κρίση των χωρών του Κόλπου, η ανησυχία της Σ.Α για την ιρανική επιρροή, η επέκταση των συγκρούσεων στην Υεμένη, οι αντίπαλες συμμαχίες Σ.Α – ΗΑΕ, Κατάρ – Τουρκίας και γενικότερα η ανακατανομή της ισχύος που επιδιώκεται στις χώρες της Μέσης Ανατολής, είναι παράγοντες που απειλούν την σταθερότητα στην περιοχή.

5.2.5 Κίνδυνος 5: Αυξανόμενος ανταγωνισμός στην προμήθεια οπλικών συστημάτων των χωρών του Κέρατος (Κ5)

Η Ρωσία αποτελεί τον μεγαλύτερο εξαγωγέα όπλων στην Υποσαχάρια Αφρική αντιπροσωπεύοντας το 30% των συνολικών εισαγωγών όπλων στη περιοχή. Ως εκ τούτου, ο διαρκής ανταγωνισμός των χωρών στη προμήθεια οπλικών συστημάτων αυξάνει το επίπεδο απειλής στη περιοχή. Επιπλέον, η κρίση στη γειτονική Υεμένη την καθιστά διανομέα μικρού οπλισμού στην ευρύτερη περιφέρειά της.

5.2.6 Κίνδυνος 6: Οικονομική άνοδος Αιγύπτου (Κ6)

Στην Αίγυπτο, ο Πρόεδρος Sisi έχει δημιουργήσει ένα πλέγμα διακυβέρνησης με στενούς και έμπιστους συνεργάτες που του παρέχουν τη δυνατότητα να ελέγχει πλήρως την εξωτερική πολιτική της χώρας και τους πυλώνες σταθερότητας στο εσωτερικό (ΕΔ, οικονομία, αντιπολίτευση). Το Κάιρο, διαθέτει ήδη μια σημαντική βάση στην Ερυθρά Θάλασσα στη Safaga και πρόσφατα κατασκεύασε μια νέα μεγαλύτερη στη Berenice η οποία βρίσκεται νοτιότερα και καταδεικνύει την πραγματική περιοχή ενδιαφέροντος των Αιγυπτίων. Με τις πρόσφατες προμήθειες στο Πολεμικό Ναυτικό της και με ένα στόλο σύγχρονων αεροσκαφών 3ης και 4ης γενιάς που απογειώνονται από την αεροπορική βάση Berenice, η Αίγυπτος καλύπτει πλέον σαφώς ένα τεράστιο πεδίο μάχης το οποίο φτάνει μέχρι τις ακτές της Κένυας. Οι αιγυπτιακές φιλοδοξίες δεν σταματάνε εδώ αφού από το 2017 έχουν ξεκινήσει διαπραγματεύσεις για την κατασκευή ναυτικής βάσης στο νησί Nora, στη μέση του αρχιπελάγους Dahlak της Ερυθραία. Ως εκ τούτου, με τις παραπάνω προσθήκες, η Αίγυπτος θα μπορεί να καλύπτει ολόκληρο το σύμμαχο Σουδάν και θα μπορεί να επιχειρήσει στο σύνολο του Κέρατος της Αφρικής. Μαζί με Σαουδική Αραβία και τα Εμιράτα, οι τρεις χώρες, αν συνεργαστούν, θα αποτελούν περιφερειακή δύναμη στη περιοχή.

5.2.7 Κίνδυνος 7: Οικονομικός Ανταγωνισμός στην Ερυθρά Θάλασσα (Κ7)

Την τελευταία δεκαετία, η εγκατάσταση ξένων στρατιωτικών βάσεων στο Κέρας της Αφρικής και κυρίως στη παράκτια έκταση, έχει επιταχυνθεί. Η οικονομική άνθηση της Αιθιοπίας, το τέλος του καθεστώτος της «παρίας» στο Σουδάν και ο πόλεμος στην Υεμένη είναι οι βασικοί παράγοντες που δικαιολογούν το ανανεωμένο ενδιαφέρον για τον διάδρομο της Ερυθράς Θάλασσας. Μέσω της θαλάσσιας αυτής διαδρομής μεταφέρεται το 10 με 15% του παγκόσμιου θαλάσσιου εμπορίου. Τα νησιά γύρω από το στενό Bab-el-Mandeb ενώ ήταν ακατοίκητα για αιώνες αν όχι χιλιετηρίδες, εντούτοις τη σήμερον ημέρα αποτελούν πολυπόθητες περιοχές ενδιαφέροντος από περιφερειακούς δρώντες οι οποίοι εποφθαλμιούν τη μόνιμη εγκατάστασή τους. Ως εκ τούτου, ο κίνδυνος «αναβάθμισης» του διαδρόμου της Ερυθράς Θάλασσας σε ένα νέο πεδίο αντιπαλότητας μεταξύ περιφερειακών δρώντων υφίσταται, σε μια προσπάθεια των κρατών να επαναπροσδιορίσουν τη θέση τους στη παγκόσμια οικονομική σκηνή.

5.2.8 Κίνδυνος 8: Αύξηση του απολυταρχισμού των καθεστώτων (Κ8)

Σε μια Σομαλία στην οποία η απόσυρση των δυνάμεων της Διεθνούς Κοινότητας αποτελεί πιθανό σενάριο, οι μοναρχίες του Κόλπου και οι σύμμαχοί τους μπαίνουν στον πειρασμό να προσφέρουν μια εναλλακτική είδους «προστασία» η οποία θα είναι «ευαίσθητη» στα χέρια ακραίων αυτονομιστών ή τρομοκρατών. Μια τέτοια νέα κατεύθυνση είναι πιθανό να οδηγήσει τη χώρα σε μια νέα εποχή αυταρχισμού που θα χρηματοδοτείται από τους νέους υποστηρικτές επηρεάζοντας αλυσιδωτά τα γειτονικά κράτη.

5.3 Ανάλυση Ρίσκου υπό την παρουσία της Ρωσίας στο Κέρας

5.3.1 Πίνακες πιθανότητας εμφάνισης και αναμενόμενου αντίκτυπου

Ορίζω τους πίνακες βαθμονόμησης του κινδύνου (Πίνακας 3) και αναμενόμενου αντίκτυπου (Πίνακας 4). Η **στήλη βαθμονόμηση** θα χρησιμοποιηθεί για τον υπολογισμό της σημαντικότητας – ρίσκου.

Πίνακας 4 Βαθμονόμηση Πιθανότητας Εκδήλωσης Κινδύνου

A/A	Πιθανότητα Εκδήλωσης (Likelihood)	Βαθμονόμηση
1	Σπάνιο	1
2	Μάλλον δεν θα συμβεί	2
3	Πιθανό	3
4	Μάλλον θα συμβεί	4
5	Βέβαιο	5

Πίνακας 5 Βαθμονόμηση Αναμενόμενου Αντίκτυπου

A/A	Αναμενόμενος Αντίκτυπος	Βαθμονόμηση
1	Ελάχιστος	1
2	Χαμηλός	2
3	Σοβαρός	3
4	Πολύ σοβαρός	4
5	Καταστροφικός	5

5.3.2 Εκτίμηση Σημαντικότητας- Ρίσκου

Είναι ο δείκτης που προσδιορίζει πόσο σημαντικός είναι ο κίνδυνος συνυπολογίζοντας τη πιθανότητα εμφάνισης και το επίπεδο αναμενόμενου αντίκτυπου. Ορίζεται ως το γινόμενο πιθανότητας και αντίκτυπου:

$$\text{Σημαντικότητα} = \text{Πιθανότητα} \times \text{Αντίκτυπος}$$

Πίνακας 6 Βαθμονόμηση Σημαντικότητας (Ρίσκου)

A/A	Κίνδυνος	Πιθανότητα εκδήλωσης	Αναμενόμενος Αντίκτυπος	Σημαντικότητα
1	K1 Αύξηση τρομοκρατικής δραστηριότητας	5	4	20
2	K2 Διένεξη μεταξύ δυνάμεων NATO ή ΕΕ και Ρωσίας	3	5	15
3	K3 Επιδείνωση κρίσης στην Αιθιοπία λόγω GERD και Tigray	2	3	6
4	K4 Ανακατανομή ισχύος στη Μέση Ανατολή	4	3	12
5	K5 Αυξανόμενος ανταγωνισμός στην προμήθεια οπλικών συστημάτων των χωρών του Κέρατος	3	2	6
6	K6 Οικονομική άνοδος Αιγύπτου	4	2	8
7	K7 Οικονομικός Ανταγωνισμός στην Ερυθρά Θάλασσα	3	3	9
8	K8 Αύξηση του απολυταρχισμού των καθεστώτων	3	4	12

5.3.3 Μήτρα Κινδύνων (Risk Matrix)

Η παρακάτω μήτρα κινδύνου (Πίνακας 6), περιλαμβάνει τους αναγνωρισμένους κινδύνους ταξινομημένους ως προς τη σημαντικότητα. Η διαφοροποίηση στα χρώματα καταδεικνύει την προτεραιοποίηση της σημαντικότητας των κινδύνων στη περιοχή (Πίνακας 7).

Πίνακας 7 Μήτρα κινδύνων (Risk Matrix)

		ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΣ				
		Ελάχιστος (1)	Χαμηλός (2)	Σοβαρός (3)	Πολύ σοβαρός (4)	Κατ/κός (5)
ΠΙΘΑΝΟΤΗΤΑ	Σπάνιο (1)					
	Μάλλον δεν θα συμβεί (2)			K3		
	Πιθανό (3)		K5	K7	K8	K2
	Μάλλον θα συμβεί (4)		K6	K4		
	Βέβαιο (5)				K1	

Πίνακας 8 Προτεραιότητα Σημαντικότητας (Ρίσκου)

A/A	Βαθμός Προτεραιότητας	Βαθμονόμηση	Προτεραιότητα	Αποδοχή Ρίσκου/Ενέργειες
1	Πολύ χαμηλό	1-3	4	Ναι/Καμία
2	Χαμηλό	4-6	3	Ναι/Επίβλεψη
3	Υψηλο	7-14	2	Όχι/Λήψη μέτρων
4	Πολύ υψηλό	15-25	1	Όχι/Άμεσα νέα μέτρα

5.3.4 Event Tree Analysis (ETA)

Στη παρούσα υποενότητα θα αναπτύξουμε το δέντρο γεγονότων εξετάζοντας τον κίνδυνο P1, με σκοπό να εντοπίσουμε και να αξιολογήσουμε την χρονική αλληλουχία των γεγονότων από τη στιγμή εκδήλωσης του κινδύνου με τις αντίστοιχες εκβάσεις του. Επιλέχθηκε ο συγκεκριμένος κίνδυνος καθώς τα δίκτυα των τρομοκρατικών οργανώσεων αποτελούν

διεθνείς δρώντες και η δραστηριοποίησή τους επηρεάζει το διεθνές σύστημα. Τονίζεται πως η δυναμική της παγκόσμιας τρομοκρατίας, αν και έχει απωλέσει τη γεωγραφική της αποτύπωση στην υπό εξέταση περιοχή, εντούτοις διατηρεί την επιχειρησιακή ικανότητα να ανατρέψει αδύναμα κράτη. Μέσα από το ETA θα μπορέσουμε να εντοπίσουμε εάν τα καθορισμένα συμβάντα οδηγούν σε μια η περισσότερες εκβάσεις και κατά πόσο οι διεθνείς σχέσεις και οι διαδικασίες των διεθνών οργανισμών μπορούν να λειτουργήσουν ως ασφάλεια και τροχοπέδη ώστε **να μην επιτραπεί** η χειρότερη έκβαση του κινδύνου.

Αρχικό Περιστατικό	Λήψη μέτρων σε εθνικό επίπεδο (νομοθεσία, θεσμοί, εσωτερική ενδυνάμωση, βελτιστοποίηση της οργάνωσης των κρατικών της θεσμών και υποδομών κλπ)	Ενίσχυση από γειτονικές-Συμμαχικές Δυνάμεις (έλεγχος των συνόρων, ενίσχυση μηχανισμών περιφερειακής και διεθνούς συνεργασία, παρακολούθηση οικονομικών ροών κλπ)	Ενίσχυση από Διεθνείς Οργανισμούς, NATO-ΕΕ, ΑΕ (διπλωματικά, στρατιωτικά, αντιμετώπιση χρηματοδότησης τρομοκρατικών)	Ενίσχυση από ΟΗΕ (Διεθνής- Κοινή πολιτική αντιτρομοκρατικής αντιμετώπισης, προστασία ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ψηφίσματα κατά της τρομοκρατίας)	ΕΚΒΑΣΗ
	NAI	NAI	NAI	NAI	Περιορισμός τρομοκρατικών κυμάτων - διάλυση εξτρεμιστικών στοιχείων
Πιθανή αύξηση τρομοκρατικής δραστηριότητας	OXI	OXI	OXI	OXI	Περιορισμός σε περιφερειακό επίπεδο - ενδυνάμωση τρομοκρατικών ομάδων, αποσταθεροποίηση στο εσωτερικό
	OXI	OXI	OXI	OXI	Εξάπλωση τρομοκρατικής απειλής σε περιφερειακό επίπεδο, οι μεταναστευτικές ροές που προέκυψαν δημιούργησαν κοινωνικά προβλήματα
	OXI	OXI	OXI	OXI	Αύξηση τρομοκρατικής δραστηριότητας, ελευθερία κινήσεων ομάδων, ανεξέλεγκτες μεταναστευτικές ροές, παγκόσμιος φόβος, καταπιεστική και απρόσωπη κοινωνία, τροφοδότηση νέων εξτρεμιστικών και ανατρεπτικών κινημάτων, χαλιφάτο

Η αντιμετώπιση της τρομοκρατίας αδιαμφισβήτητα αποτελεί παγκόσμια πρόκληση. Για τον λόγο αυτό, στο πλαίσιο του σχεδιασμού αντιμετώπισής της, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη όχι μόνο σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο αλλά σε ένα **ευρύτερο** πλαίσιο.

Σε **εθνικό επίπεδο**, η αντιμετώπιση της τρομοκρατίας μπορεί να καταστεί αποτελεσματική όταν οι δομές του κράτους ενισχυθούν και την ίδια στιγμή περιοριστούν οι όποιες κρίσεις δυσκολεύουν την ομαλή λειτουργία και άσκηση της κυριαρχίας εντός της περιφέρειάς του. Συνεπώς, ο αποτελεσματικότερος τρόπος αντιμετώπισης της τρομοκρατίας είναι η επιτυχής διαχείριση σε εθνικό επίπεδο. Η ισχυροποίηση στο εσωτερικό αποδυναμώνει την όποια επιθυμία εμφάνισης και ανάπτυξης μη ελεγχόμενων φαινομένων, όπως η τρομοκρατία και ταυτόχρονα ενδυναμώνεται η κυριαρχία του.

Εφόσον οι εθνικές δράσεις δεν καταστούν δυνατές για τον περιορισμό και την καταστολή της τρομοκρατικής απειλής, **η Διεθνής Κοινότητα** οφείλει να επέμβει για την αντιμετώπιση του φαινομένου. Πρόσφατο παράδειγμα αποτελεί η δράση κατά του Ισλαμικού Κράτους στο γεγονός ότι ανάγκασε ισχυρούς διεθνείς δρώντες (ΗΠΑ και Ρωσία) να εκθέσουν τις πραγματικές γεωπολιτικές τους επιδιώξεις και να δραστηριοποιηθούν ξεχωριστά εναντίον ενός κοινού κατά τα άλλα ανορθολογικού αντιπάλου.

Τέλος, οι **Διεθνείς Οργανισμοί** (ΕΕ, NATO , ΟΗΕ) μέσω των δράσεων τους οφείλουν να καταφεύγουν στη συλλογικότητα και στη συσπείρωση γύρω από τον κοινό στόχο για την εκ βαθέως αντιμετώπιση της τρομοκρατίας.

Εν κατακλείδι, η εξουδετέρωση του φαινομένου της τρομοκρατίας σχετίζεται με την ενίσχυση της κρατικής κυριαρχίας των μελών του διεθνούς συστήματος και με την ανάπτυξη διακυβερνητικών μηχανισμών ελέγχου και καταστολής.

6 Συμπεράσματα

Η παρούσα εργασία προσπάθησε να διασαφηνίσει την εμπλοκή των διεθνών δρώντων στο Κέρασ της Αφρικής και δει της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Όπως αναλύθηκε παραπάνω, η στρατηγική θέση του Κέρατος της Αφρικής και τα ελπιδοφόρα σημάδια οικονομικής ανάπτυξης έχουν προσελκύσει την προσοχή του Διεθνή παράγοντα. Αντιλαμβανόμενοι την πολιτική και οικονομική σημασία του Κέρατος της Αφρικής, οι διεθνείς και περιφερειακοί δρώντες επενδύουν στη περιοχή, ενώ παράλληλα αυξάνουν τη στρατιωτική τους παρουσία και τη διπλωματική τους προσέγγιση καθιστώντας το Κέρασ περιοχή εμπορικού και οικονομικού ανταγωνισμού. Συνοψίζοντας την εμπλοκή των κύριων γεωστρατηγικών δρώντων στο Κέρασ της Αφρικής καταλήγουμε στα κάτωθι:

ΗΠΑ, ΕΕ και Κίνα, από τους κορυφαίους παίκτες στην παγκόσμια οικονομική σκακιέρα, έχουν προωθήσει το Κέρασ σε αξιοσημείωτη προτεραιότητα. Η διαφορετικότητα ωστόσο που παρουσιάζουν μεταξύ τους οι ανωτέρω διεθνείς παίκτες γίνεται προφανής από την προσέγγιση που έχουν επιλέξει. Η **Κίνα** έχει προωθηθεί τόσο το Κέρασ όσο και την Αφρική γενικότερα, με αποκλειστικά οικονομικούς όρους. Επενδύει σε έργα υποδομής και προσφέρει στις είδη υπάρχουσες κυβερνήσεις οικονομική βοήθεια χωρίς να επιδιώκει πολιτικές μεταβολές, με κύριο μέλημά της την εξασφάλιση της αγοράς πρώτων υλών. Η **ΕΕ**, η οποία συνορεύει με την Αφρική και έχει παραδοσιακή παρουσία σ' αυτήν. Τα τελευταία χρόνια έχει αναπτύξει μια προσέγγιση η οποία έχει σκοπό τον οικονομικό αλλά και πολιτικό επηρεασμό γεγονός όμως το οποίο σε συνδυασμό με τις αποικιοκρατικές μνήμες της Αφρικής έχει δημιουργήσει μια διστακτικότητα στις κυβερνήσεις των κρατών της ηπείρου. Οι **ΗΠΑ**, έχουν προχωρήσει σε αναβάθμιση της στάσης τους προς την Αφρική. Η δημιουργία της AFRICOM αποτελεί την ισχυρότερη απόδειξη ως προς τούτο και επιβεβαιώνει την νέα γεωστρατηγική και γεωπολιτική αξία της Ηπείρου. Ωστόσο, μεγάλο μέρος της στρατηγικής μεταστροφής των ΗΠΑ στο Κέρασ ενδεχομένως να αποτελεί το αντίβαρο απέναντι στην επιτυχία του οικονομικού μοντέλου της Κίνας στην Αφρική. Η **Τουρκία**, στη προσπάθειά της να αναδυθεί ως περιφερειακή δύναμη στην περιοχή, έχει προχωρήσει σε επανακαθορισμό της στρατηγικής της, η οποία ενδεχομένως μακροπρόθεσμα, να αλλάξει τις πολιτικές ισορροπίες στην ευρύτερη περιοχή. Ως εκ τούτου, η Τουρκία επεκτείνει τη γεωπολιτική και οικονομική της παρουσία στην Ανατολική Αφρική, με τη στρατιωτική της προβολή ενώ παράλληλα προσπαθεί να δημιουργήσει μια αξιοσημείωτη στρατιωτική δύναμη στον Περσικό κόλπο.

Όσον αφορά την εμπλοκή της **Ρωσίας** στην Υποσαχάρια Αφρική, οι υφιστάμενες ανάγκες για στρατιωτικούς εξοπλισμούς, για αναβάθμιση των τομέων της γεωργίας, της εκμετάλλευσης ορυκτών πόρων και της ενέργειας προσφέρουν στη Μόσχα πρόσφορο έδαφος για την αύξηση της παρουσίας της στην περιοχή. Η Ρωσία, παρόλο που δεν θεωρείται ηγεμονική δύναμη, με δεδομένα τη μακρόχρονη ιστορία της, την τεράστια επικράτειά της, τα τεράστια ενεργειακά της αποθέματα και τη σταδιακή οικονομική της ανασυγκρότηση, διεκδικεί την ανάληψη πρωταγωνιστικού ρόλου στην υπό εξέταση περιοχή. Ωστόσο, ξεχωρίζουν δύο συνιστώσες της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής.

Η πρώτη αφορά τα στρατιωτικά συμφέροντα και τους φυσικούς πόρους. Η Ρωσία όπως παρουσιάστηκε στην παρούσα εργασία, αποτελεί τον σημαντικότερο προμηθευτή όπλων της Αφρικής με τις προοπτικές περαιτέρω συνεργασίας Ρωσίας και Αφρικής να αυξάνονται. Επιπλέον, μέσω των κρατικών εταιρειών ενέργειας όπως αναλύθηκε, δραστηριοποιείται σε πυρηνική ενέργεια και ορυκτό πλούτο. Η δεύτερη συνιστώσα αφορά στην σταδιακή ανάπτυξη της Ρωσίας στην Αφρική. Η περιοχή της Υποσαχάριας Αφρικής δεν αποτέλεσε προτεραιότητα της ρωσικής διπλωματίας για δεκαετίες κυρίως λόγω των περιορισμένων οικονομικών πόρων και των δυνατοτήτων της. Ως εκ τούτου, είναι δύσκολο να συγκριθεί η ρωσική εμπλοκή με παραδοσιακούς εταίρους της Αφρικής όπως οι ΗΠΑ, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Γαλλία, ή με αναδυόμενες δυνάμεις όπως η Κίνα, η εμπλοκή των οποίων ξεπερνά αυτή της Ρωσίας. Ωστόσο, ο σχεδιασμός για την **2^η Σύνοδο Κορυφής Ρωσίας - Αφρικής το 2022** βρίσκεται ήδη σε εξέλιξη, καταδεικνύοντας την ολοένα και περισσότερο σταδιακή εμπλοκή της Ρωσίας αναβαθμίζοντας κατακόρυφα την εμπορική και οικονομική αξία της Αφρικής.

Ως εκ τούτου, εκτιμάται ότι:

- Η Ρωσία θα συνεχίσει την ενίσχυση των διμερών της σχέσεων με τις χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής, υπό το πνεύμα του «μικρού κόστους-μεγάλου κέρδους» και έχοντας ως επιδίωξη τόσο την ανάδειξη του ρόλου της ως εναλλακτική επιλογή έναντι της Δύσης, όσο και την αναχαίτιση της δυτικής/νατοϊκής επιρροής στην εν λόγω περιοχή.
- Η Μόσχα θα συνεχίσει να επιδιώκει τη διπλωματική εμπλοκή της στις περιφερειακές κρίσεις, με σκοπό την ανάδειξη του ρόλου της ως διαμεσολαβητή σε παγκόσμιο επίπεδο και εκμεταλλευόμενη τη θέση της ως μόνιμο μέλος του ΣΑ του ΟΗΕ.
- Στο στρατιωτικό επίπεδο, η Ρωσία θα αποφύγει οποιαδήποτε άμεση εμπλοκή στις εξελισσόμενες συγκρούσεις και διαμάχες στην περιοχή της Υποσαχάριας Αφρικής, ωστόσο θα επιδιώξει μακροπρόθεσμα την κατοχύρωση δικαιωμάτων χρήσης ναυτικών και αεροπορικών εγκαταστάσεων, στην εν λόγω περιοχή, προκειμένου να επεκτείνει τη στρατιωτική της παρουσία και δραστηριοποίηση πέραν των υφιστάμενων βάσεων της στη ευρύτερη περιοχή.

- Η συμφωνία ναυτικής βάσης στο Σουδάν θα ενισχύσει περαιτέρω την παρουσία της Ρωσίας στα κράτη της MENA (κύριος στρατηγικός στόχος της ΡΟ) καθόσον θα εγκαθιδρύσει μόνιμη ναυτική παρουσία σε Ερυθρά Θάλασσα, Κόλπο του Aden και Ινδικό Ωκεανό και θα προβάλει την ισχύ της έναντι του ΝΑΤΟ.
- Στον οικονομικό τομέα, η Ρωσία θα συνεχίσει να ενισχύει τη συνεργασία της με τις χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής επικεντρωμένη στους τομείς των πωλήσεων αμυντικού υλικού, της πυρηνικής ενέργειας, της εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων και ορυκτών πόρων καθώς και της γεωργίας και αλιείας.
- Η επιρροή της Ρωσίας στην Υποσαχάρια Αφρική θα αυξηθεί στο βραχυπρόθεσμο διάστημα ωστόσο, θα παραμείνει περιορισμένη σε σύγκριση με αυτή των χωρών της Δύσης και της Κίνας.
- Η Ρωσία θα συνεχίσει να χρησιμοποιεί την ενεργειακή πολιτική της, για να δημιουργήσει σχέσεις, οι οποίες θα υποστηρίξουν τα ρωσικά οικονομικά συμφέροντα και θα της επιτρέψουν να επηρεάσει μελλοντικές αποφάσεις που αφορούν την ενέργεια.

Ανακεφαλαιώνοντας, ο στόχος που τέθηκε αρχικά και αφορούσε την αποτύπωση της τρέχουσας γεωπολιτικής κατάστασης στο Κέρασ καθώς και τους κύριους δρώντες που δραστηριοποιούνται σε αυτό, επιτεύχθηκε. Τα κύρια ερευνητικά ερωτήματα απαντήθηκαν αναδεικνύοντας ως βασικούς πυλώνες εμπλοκής της Ρωσίας στο Κέρασ τις συνεργασίες με άλλες χώρες και τις διμερείς συμφωνίες, τη στρατιωτική διπλωματία και τη οικονομική διπλωματία. Οι κίνδυνοι που δύναται να εκδηλωθούν στην περιοχή εντοπίστηκαν και αναλύθηκαν αναδεικνύοντας την αύξηση της τρομοκρατικής απειλής ως τον σημαντικότερο κίνδυνο. Τέλος, από την σύντομη αυτή μελέτη, αυτό που έχει μείνει ως «επίγευση» στον συντάκτη είναι ότι το Κέρασ αποτελεί περιοχή έντονου γεωπολιτικού ενδιαφέροντος με τεράστιες οικονομικές προοπτικές για τις χώρες που περιλαμβάνει καθώς επίσης και περιοχή η οποία μας επιφυλάσσει ραγδαίες εξελίξεις στο μέλλον.

Κατάλογος Πηγών

- Adebajo, A. (2018). Africa and the United States: A History of Malign Neglect. In D. Nagar & C. Mutasa (Eds.), Africa and the World. Springer International Publishing. Διαθέσιμο στη δ/νση https://doi.org/10.1007/978-3-319-62590-4_2 . Πρόσβαση: 05/10/2021
- Berg, W., & Meester, J. (2019). Turkey in the Horn of Africa CRU Policy Brief Between the Ankara Consensus and the Gulf Crisis. Netherlands Institute of International Relations Clingendael. Διαθέσιμο στη δ/νση https://www.researchgate.net/publication/333420858_Turkey_in_the_Horn_of_Africa_Between_the_Ankara_Consensus_and_the_Gulf_Crisis . Πρόσβαση: 05/10/2021
- Davy, D. (2017). Unpacking the Myths: Human smuggling from and within the Horn of Africa. Regional Mixed Migration Secretariat). Διαθέσιμο στη δ/νση <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/Myths.pdf>. Πρόσβαση: 05/10/2021
- Donelli, F. (2021). Turkey's involvement in Sub-Saharan Africa: An empirical analysis of multitrack approach. Journal of Contemporary African Studies. Διαθέσιμο στη δ/νση <https://doi.org/10.1080/02589001.2021.1900551> . Πρόσβαση: 05/10/2021
- Fowler, C. (2019). French Foreign Policy in East Africa: Not Without Challenges, but Promising Signs Exist. Future Directions International Pty Ltd. Διαθέσιμο στη δ/νση <https://www.futuredirections.org.au/publication/>. Πρόσβαση: 05/10/2021
- Gashaw Ayferam & Zelalem Muchie. (2016). The Advent of Competing Foreign Powers in the Geostrategic Horn of Africa: Analysis of Opportunity and Security Risk for Ethiopia. International Relations and Diplomacy, Διαθέσιμο στη δ/νση <https://doi.org/10.17265/2328-2134/2016.12.005>. Πρόσβαση: 05/10/2021
- Gershkovich, E. (2019). At Russia's inaugural Africa summit, Moscow sells sovereignty. Διαθέσιμο στη δ/νση <https://www.codastory.com/disinformation/russia-africa-summit-sochi/>. Πρόσβαση: 05/10/2021
- Hanson, S. (2002). AIDS control in sub-Saharan Africa—Are more drugs and money the solution? The Lancet Infectious Diseases. Διαθέσιμο στη δ/νση [https://doi.org/10.1016/S1473-3099\(02\)00180-9](https://doi.org/10.1016/S1473-3099(02)00180-9). Πρόσβαση: 05/10/2021
- Haruna, A. I., & Abdul Salam, A. (2021). Rethinking Russian Foreign Policy towards Africa: Prospects and Opportunities for Cooperation in New Geopolitical Realities. European Journal of Humanities

- and Social Sciences. Διαθέσιμο στη δ/νση <https://doi.org/10.24018/ejsocial.2021.1.2.24> .
Πρόσβαση: 05/10/2021
- International Maritime Bureau. (2021). Piracy and armed robbery against ships. Διαθέσιμο στη δ/νση https://www.icc-ccs.org/reports/2021_Q1_IMB_Piracy_Report.pdf. Πρόσβαση: 05/10/2021
- Ismail, Y. (2019). France's Strategic Footprint in East Africa. INTERNATIONAL POLICY DIGEST. Διαθέσιμο στη δ/νση <https://intpolicydigest.org/france-s-strategic-footprint-in-east-africa/>. Πρόσβαση: 05/10/2021
- Issa, A. (2020). Cooperation between China and the Horn of Africa: In the context of FOCAC and Belt & Road Initiative. Horn Economic and Social Policy Institute. Διαθέσιμο στη δ/νση <https://www.hespi.org/2020/12/28/cooperation-between-china>. Πρόσβαση: 05/10/2021
- Johns Hopkins SAIS China-Africa Research Initiative. (2017). Chinese Loans to the Horn Countries and Africa in millions of USD. Διαθέσιμο στη δ/νση <https://www.hespi.org/wp-content/uploads/2020/12.pdf>. Πρόσβαση: 05/10/2021
- Kalika, A. & Institut français des relations internationales. (2019). Russia's 'great return' to Africa? Διαθέσιμο στη δ/νση https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/kalika_russia_africa_2019.pdf. Πρόσβαση: 05/10/2021
- Kondratenko, T. (2020). Russian arms exports to Africa: Moscow's long-term strategy. Stockholm International Peace Research Institute. Διαθέσιμο στη δ/νση <https://www.dw.com/en/russian-arms-exports-to-africa>. Πρόσβαση: 05/10/2021
- Kortunov, A. (2020). Africa-Russia+: Achievements, Problems, Prospects. Russian International Affairs Council (RIAC) Διαθέσιμο στη δ/νση <https://russiancouncil.ru/papers/Russia-Africa-Report53-En.pdf>. Πρόσβαση: 05/10/2021
- Kunene, N. (2018). Scaling-up spatiotemporal dynamics of HIV/AIDS prevalence rates of Sub-Saharan African countries. International Journal of Medical Engineering and Informatics. Διαθέσιμο στη δ/νση <https://doi.org/10.1504/IJMEI.2018.090075>. Πρόσβαση: 05/10/2021
- Larsen, J., & Stepputat, F. (2019). Gulf state rivalries in the Horn of Africa: Danish Institute for International Studies; JSTOR. Διαθέσιμο στη δ/νση <http://www.jstor.org/stable/resrep21365>. Πρόσβαση: 05/10/2021
- Lekoubou, A. (2014). Epidemiology of neurodegenerative diseases in sub-Saharan Africa: A systematic review. BMC Public Health. Διαθέσιμο στη δ/νση <https://doi.org/10.1186/1471-2458-14-653>. Πρόσβαση: 05/10/2021
- Liu, W., & Dunford, M. (2016). Inclusive globalization: Unpacking China's Belt and Road Initiative. Area Development and Policy. Διαθέσιμο στη δ/νση <https://doi.org/10.1080/23792949.2016.1232598>. Πρόσβαση: 05/10/2021

- Mabera, F. (2020). The Horn of Africa-Persian Gulf nexus: Inter-regional dynamics and the reshaping of regional order in geopolitical flux. Institute for Global Dialogue. Διαθέσιμο στη δ/νση https://www.jstor.org/stable/resrep30635?seq=1#metadata_info_tab_contents Πρόσβαση: 05/10/2021
- Meester, J., & Lanfranchi, G. (2021). The UAE and China in the Horn of Africa: Implications for EU engagement. Clingendael Institute. Διαθέσιμο στη δ/νση <https://www.clingendael.org/sites/default/files/2021-06.pdf>. Πρόσβαση: 05/10/2021
- Melvin, N. (2019). The foreign military presence in the Horn of Africa region. Stockholm International Peace Research Institute-SIPRI. Διαθέσιμο στη δ/νση https://www.jstor.org/stable/resrep20075?seq=1#metadata_info_tab_contents. Πρόσβαση: 05/10/2021
- Melvin, N. (2019). The new external security politics of the Horn of Africa region. Stockholm International Peace Research Institute-SIPRI. Διαθέσιμο στη δ/νση https://www.jstor.org/stable/resrep24470?seq=1#metadata_info_tab_contents Πρόσβαση: 05/10/2021
- Merwe, Taylor, Ian, J. (Ed.). (2016). Emerging Powers in Africa. Springer International Publishing. Διαθέσιμο στη δ/νση <https://doi.org/10.1007/978-3-319-40736-4>. Πρόσβαση: 05/10/2021
- Mohamed, A., ADAN, M., & Mohamoud, S. (2020). COVID-19 Outbreak and The Horn of Africa: An Analysis of How Less-Developed Healthcare Systems are Tackling Coronavirus Pandemic. Διαθέσιμο στη δ/νση <https://ssyv.org.tr/wp-content/uploads/2020/07/Ccadele-Veriyor.pdf>. Πρόσβαση: 05/10/2021
- NATO. (2021). Russia's updated National Security Strategy. Διαθέσιμο στη δ/νση <https://www.ndc.nato.int/research/research.php?icode=704>. Πρόσβαση: 05/10/2021
- New York Times. (2020). Russia Exerts Growing Influence in Africa, Worrying Many in the West. New York Times. Διαθέσιμο στη δ/νση <https://www.nytimes.com/2020/01/28/world/africa/russia-africa-troops.html>. Πρόσβαση: 05/10/2021
- Niba, W. (2019). Russia's Putin seeks to double trade volume with Africa within 5 years. RFI News. Διαθέσιμο στη δ/νση <https://www.rfi.fr/en/africa/russia-africa-summit-sochi-market-france-china>. Πρόσβαση: 05/10/2021
- OECD, & Nations, F. and A. O. of the U. (2016). OECD-FAO Agricultural Outlook 2016-2025 (Summary in Greek). Διαθέσιμο στη δ/νση <https://www.oecd-ilibrary.org/content/component/b8fd8809-el>. Πρόσβαση: 05/10/2021

- Ramani, S. (2020). Russia's Role In The Horn Of Africa. Russia Foreign Policy Papers. Διαθέσιμο στη δ/ση <https://www.fpri.org/wp-content/uploads/2020/06/engaged-opportunism-russias-role-in-the-horn-of-africa.pdf>. Πρόσβαση: 05/10/2021
- Rondos, A. (2016). The Horn of Africa-Its Strategic Importance for Europe, the Gulf States, and Beyond. Center for International Relations and Sustainable Development. Διαθέσιμο στη δ/ση <https://www.cirsd.org/files/0acd326ea71a.pdf>. Πρόσβαση: 05/10/2021
- Runde, D. (2019). The Role of the AfDB and the Future of Africa. Center for Strategic and International Studies. Διαθέσιμο στη δ/ση <https://www.csis.org/analysis/role-afdb-and-future-africa>. Πρόσβαση: 05/10/2021
- Sevinç, Ö. (2017). Djibouti is open to Turkey's efforts to safeguard Red Sea, ambassador says. Daily Sabah Diplomacy. Διαθέσιμο στη δ/ση <https://www.dailysabah.com/diplomacy/ambassador-says>. Πρόσβαση: 05/10/2021
- Sharamo, R. D., & Mesfin, B. (Eds.). (2011). Regional security in the post-Cold War Horn of Africa. Institute for Security Studies. Διαθέσιμο στη δ/ση <https://media.africaportal.org/documents/Monograph178.pdf>. Πρόσβαση: 05/10/2021
- SIPRI. (2020). Russian arms exported to African states. SIPRI Arms Transfers Database. Διαθέσιμο στη δ/ση <https://github.com/dw-data/russian-arms-exports-africa>. Πρόσβαση: 05/10/2021
- Statista Research Department. (2021). Number of actual and attempted piracy attacks in Somalia 2010-2020. Διαθέσιμο στη δ/ση <https://www.statista.com/statistics/250867/number-of-actual-and-attempted-piracy-attacks-in-somalia/>. Πρόσβαση: 05/10/2021
- Tapsoba, S. (2018). The Horn of Africa Opportunity. African Development Bank Group. Διαθέσιμο στη δ/ση <https://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb>. Πρόσβαση: 05/10/2021
- Tsegaye, G. (2021). Ethiopia-Russia Hold Military Technical Cooperation Forum in Addis Abeba. Addisstandard. Διαθέσιμο στη δ/ση <https://addisstandard.com/news-ethiopia-russia>. Πρόσβαση: 05/10/2021
- U.S. Department of State. (2017). Horn of Africa: Populations Impacted by Hunger and Disease. Διαθέσιμο στη δ/ση https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/EastAfricaSep14_HIU_U1655.pdf. Πρόσβαση: 05/10/2021
- United Nations Development Programme. (2021). About Sub-Saharan Africa. Διαθέσιμο στη δ/ση <https://openknowledge.worldbank.org/pages/focus-sub-saharan-africa>. Πρόσβαση: 05/10/2021
- Ursu, Berg, A.-E. (2018). China and the EU in the CRU Policy Brief Horn of Africa: Competition and cooperation? Netherlands Institute of International Relations Clingendael. <https://www.clingendael.org/sites/default/>. Πρόσβαση: 05/10/2021

- World Bank. (2020). From Isolation to Integration, The Borderlands of the Horn of Africa. World Bank, Washington, DC. Διαθέσιμο στη δ/νση <https://doi.org/10.1596/33513>. Πρόσβαση: 05/10/2021
- World Integrated Trade Solution. (2021). Russian Federation Product Exports to Sub-Saharan Africa. Διαθέσιμο στη δ/νση <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/RUS/StartYear/2016/EndYear/2019/TradeFlow/Export/Indicator/XPRT-TRD-VL/Partner/SSF/Product/all-groups#>. Πρόσβαση: 05/10/2021
- ΕΕ (2021). Το Κέρας της Αφρικής: Γεωστρατηγική προτεραιότητα για την ΕΕ- Συμπεράσματα του Συμβουλίου. Διαθέσιμο στη δ/νση <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8135-2021-INIT/el/pdf>. Πρόσβαση: 05/10/2021
- Κωνσταντέλλος, Ν. (2019). Ο διεθνής και περιφερειακός ανταγωνισμός ισχύος στην υποσαχάρια Αφρική. Διαθέσιμο στη δ/νση <https://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/23854> . Πρόσβαση: 05/10/2021
- Τσάλτας, Γ. (2011). Η Γεωγραφία στις διεθνείς σχέσεις. Αθήνα. Σιδέρη
- Χουλιάρης, Α. & Πετρόπουλος, Σ. (2015). Η Αφρική και οι άλλοι: Οι σχέσεις της Αφρικής με την Ευρώπη και τον κόσμο